

СИНТАКСИС І ПУНКТУАЦІЯ

I. Предмет синтаксису

Таблиця № 1

ТИПИ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

№	Синтаксичні підсистеми	Синтаксичні одиниці	Взаємозв'язок синтаксичних одиниць	Предмет вивчення підсистеми
I 1.	“МАЛИЙ” СИНТАКСИС: Синтаксис синтаксем	<i>Синтаксема</i> – мінімальна, неподільна семантико-синтаксична одиниця, яка виступає одночасно як носій елементарного смислу і як конструктивний компонент більш складних синтаксичних побудов. Характеризується певним набором синтаксичних функцій.	Бере участь у формуванні синтаксичних одиниць вищого рангу.	Вивчає явища, що визначаються синтаксичними можливостями форм слів, правилами їх уживання та функціонування у складі словосполучення і речення.
2.	Синтаксис словосполучення	<i>Словосполучення</i> – синтаксична одиниця, що утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів (слова і словоформи) на основі підрядного граматичного зв'язку (узгодження, керування, прилягання, кореляції) і тих відношень, що породжуються цим зв'язком.	Бере участь у формуванні простого речення. Основний компонент – словоформа.	Вивчає мовні характеристики словосполучення, їх значення, структурну організацію тощо.

<p>II.</p> <p>1.</p>	<p>“ВЕЛИКИЙ” СИНТАКСИС</p> <p>Синтаксис простого речення (ПР)</p>	<p><i>Просте речення</i> – таке висловлювання, яке називає одну окрему ситуацію і повідомляє про неї, має граматичне значення предикативності і форму у вигляді граматичних чи семантичних моделей, їх парадигм і комунікативних варіантів з особливою інтонацією.</p>	<p>Бере участь у формуванні складних речень і складних синтаксичних цілих. Складається зі словосполучень і словоформ.</p>	<p>Вивчає мовні характеристики ПР, його семантику, формально-граматичну будову, актуальне членування.</p>
<p>2.</p>	<p>Синтаксис складного речення (СР)</p>	<p><i>Складне речення</i> – єдність двох чи більше предикативних одиниць і відповідних семантичних пропозицій, що виражають відношення між ситуаціями і призначені для функціонування у складі тексту (іноді – самостійно) як єдине комунікативне ціле.</p>	<p>Бере участь у формуванні складних синтаксичних цілих. Складається з предикативних одиниць (ПО), що за зовнішніми ознаками співвідноситься з простими реченнями.</p>	<p>Вивчає мовні характеристики СР, його структурні типи, семантику, актуальне членування.</p>
<p>3.</p>	<p>Синтаксис тексту</p>	<p><i>Складне синтаксичне ціле (надфразна єдність)</i> – поєднання кількох речень, що характеризується відносною завершеністю мікротеми.</p>	<p>Складається із самостійних комунікативних одиниць, структурно організованих як ПР та СР.</p>	<p>Вивчає мовні характеристики складного синтаксичного цілого (ССЦ) та абзаців, їх функції, типи та смислові відношення між комунікативними одиницями.</p>

II. Типи синтаксичних зв'язків і синтаксичних відношень між словами

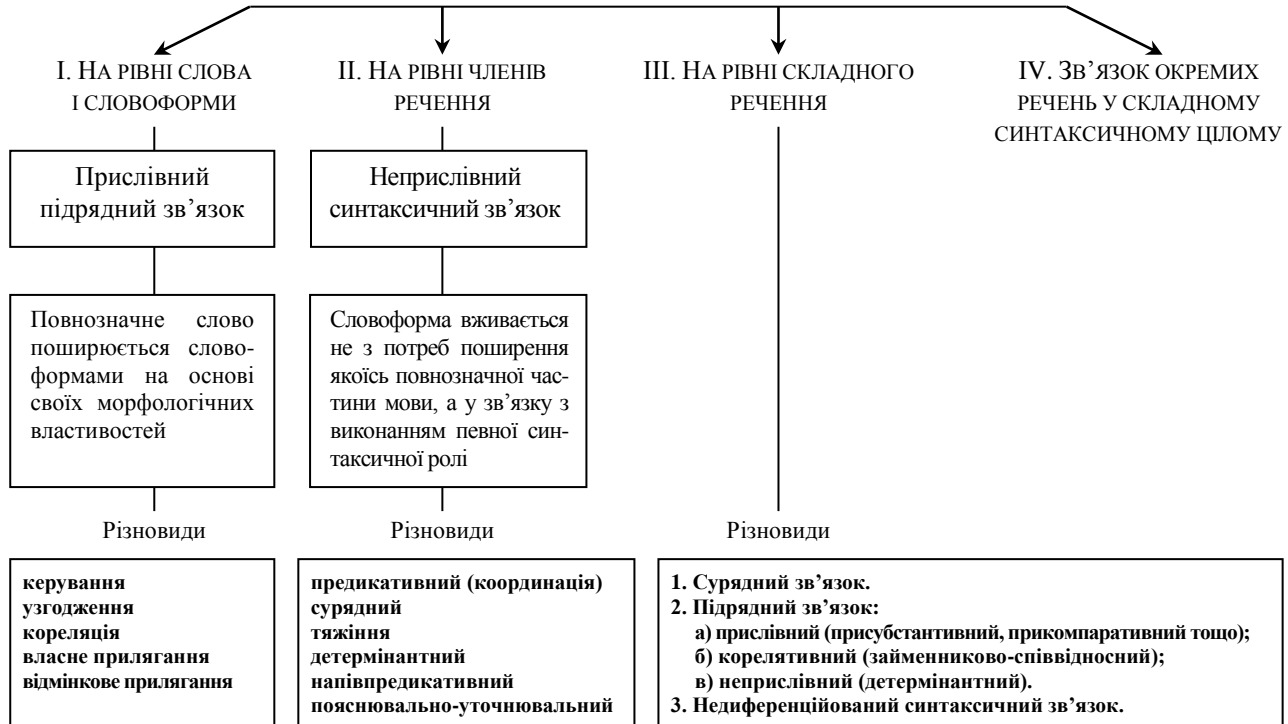
Таблиця 2

РІВНІ СИНТАКСИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Таблиця №3

ТИПИ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Таблиця №4
КОРЕЛЯЦІЯ

КОРЕЛЯЦІЯ – зв'язок непередбачуваний,
необов'язковий (у типових виявах)

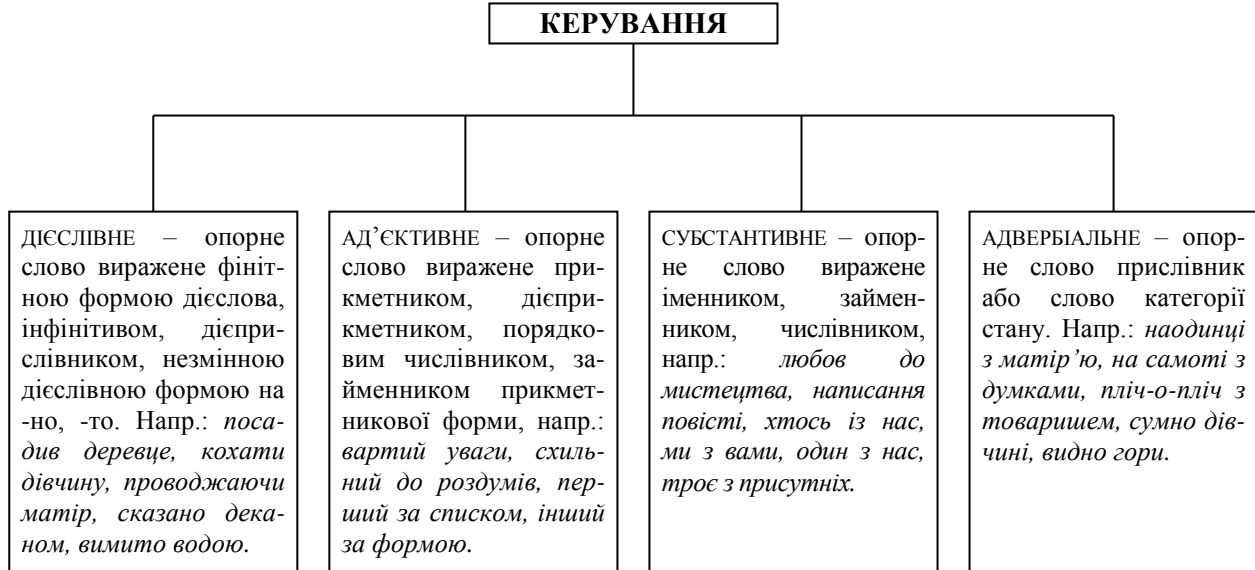
ПОВНА – якщо рід, число й відмінок підпорядковуючого й підпорядкованого слів (прикладки) збігаються, дублюються, напр.: *завод-велетень, студентка-відмінниця, дівчина-красуня, хлопець-красень* тощо.

НЕПОВНА – якщо у підпорядковуючого слова й підпорядкованого не збігаються:

- 1) категорія роду, напр.: *жінка-професор, колос-будова, місто-герой*;
- 2) категорія числа, напр.: *годинник-ходики, перерва-канікули, капітал-гроші*;
- 3) категорія відмінка, напр.: *машина-таксі, острів Капрі, газета "Голос України"*.

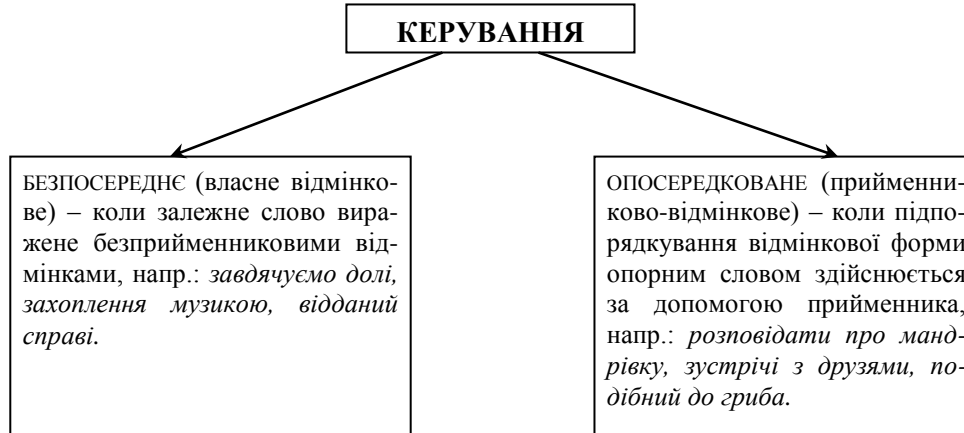
Таблиця №5

ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО МОРФОЛОГІЧНОГО КЛАСУ ОПОРНОГО СЛОВА

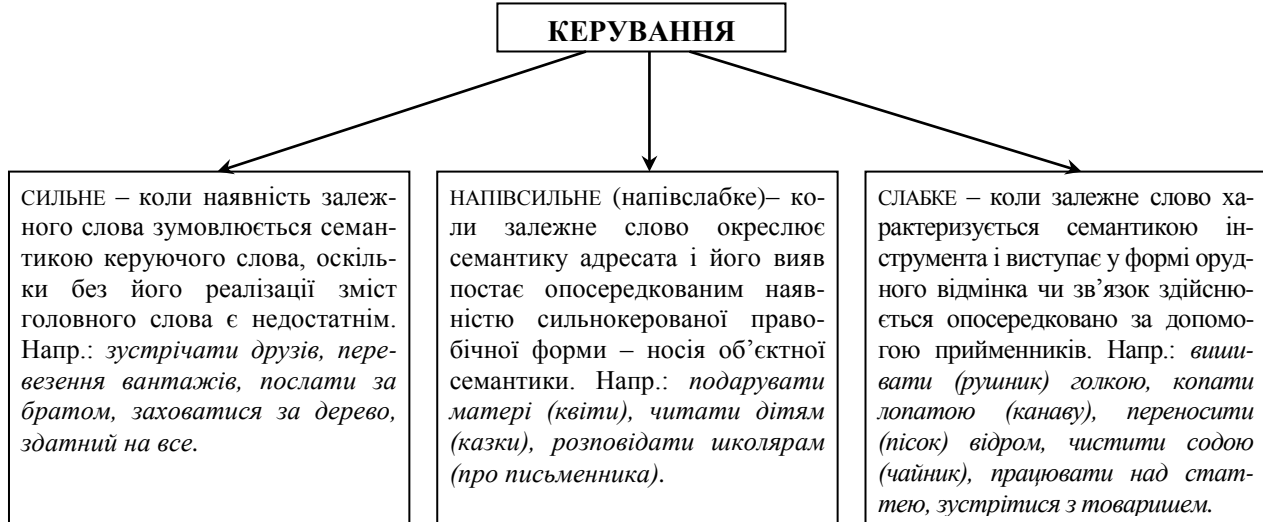
Таблиця №6

ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ ЗА ФОРМОЮ ЗАЛЕЖНОГО СЛОВА

Таблиця №7

**ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ ЗА СТУПЕНЕМ ВИЯВУ НЕОБХІДНОСТІ
ЗАЛЕЖНОГО КОМПОНЕНТА (ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ, ПЕРЕДБАЧУВАНOSTІ)**

Таблиця №8

**ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ ЗА ПЕРЕДБАЧУВАНІСТЮ/НЕПЕРЕДБАЧУВАНІСТЮ,
ОБОВ'ЯЗКОВІСТЮ/НЕОБОВ'ЯЗКОВІСТЮ ЗАЛЕЖНОГО КОМПОНЕНТА**

Таблиця №9

ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ ЗА КІЛЬКІСТЮ ЗАЛЕЖНИХ КОМПОНЕНТІВ

Таблиця №10

**ФОРМАЛЬНІ РІЗНОВИДИ КЕРУВАННЯ
ЗАЛЕЖНО ВІД ІНВЕНТАРЯ ПІДПОРЯДКОВАНИХ СПІВВІДНОСИХ ФОРМ**

КЕРУВАННЯ

```
graph TD; A[КЕРУВАННЯ] --> B[ВАРІАТИВНЕ]; A --> C[НЕВАРІАТИВНЕ];
```

ВАРІАТИВНЕ – зв’язок, що передбачає вибір одного з варіантів з певної сукупності форм залежного компонента, напр.: *купити хліб//хліба, з’їсти кашу//каші, написати лист//листа, чекати брата//на брата, милуватися з картини//картиною.*

НЕВАРІАТИВНЕ – зв’язок, що передбачає тільки певну форму залежного компонента, напр.: *любити сина, говорити правду, потребувати допомоги, пиляти пилою, гімн праці, орати землю, віднайти долю.*

Таблиця №11

ВІДМІНКОВЕ ПРИЛЯГАННЯ

ВІДМІНКОВЕ ПРИЛЯГАННЯ – зв'язок передбачуваний і переважно необов'язковий

I. ЗА УЧАСТЮ ПРИЙМЕННИКІВ У ВІДМІНКОВІЙ ФОРМІ ЗАЛЕЖНОГО КОМПОНЕНТА

безприйменниково-відмінкове прилягання: *перейти кімнатою, вийти вікном, прохитати кілометр, працювати один рік*

прийменниково-відмінкове прилягання: *стояти перед будинком, бігти до селя, прийти перед ранком*

II. ЗА ГРАМАТИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ (СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИМИ ВІДНОШЕННЯМИ)

наслідку: *покохати на мруку*

допустове: *вчинити наперекір власним інтересам, виконати незважкою чи наперекір*

умови: *здійснити за важких умов (при згадці)*

мети: *прійти для розмови, працювати не жариди стави*

причини: *сміятися від радості, спитися через неолозю*

міся дії чи напрямку руху: *бігти на село, покисати під дах, сидіти коло столу, повернутися з*

сукупності: *мчати зраїлками, рхувати десятками, відити крадівками*

порівняння: *летіти стрілою, копнися м'ячиком, битися по-боксерськи*

способу дії: *розробляти відкритим способом, написати одним рядком*

часу: *працювати годину, завершити наступного року, чекати всю зиму*

міри: *пройти кілометр, пролетіти двадцять кілометрів, купити два кілограми*

шляху руху: *йти дорогою, бігти тісам, досягти дня*

Таблиця №12

ВЛАСНЕ ПРИЛЯГАННЯ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

ВЛАСНЕ ПРИЛЯГАННЯ – зв'язок непередбачуваний,
необов'язковий (у типових виявах)

I. ВІДПОВІДНО ДО ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ОПОРНОГО КОМПОНЕНТА

II. ЗА ФОРМОЮ ЗАЛЕЖНОГО КОМПОНЕНТА
(НЕЗМІННОГО СЛОВА)

приіслівне: *закоплено розповідав, відповідаючи тиса, бацити рідко, знаходитися неподатік*

применникове: *відпочинок улітку, мандорітка восени, повернення здалеку, читання вголос, шлях уперед*

приприкметникове: *набридливі восени (доци), надзвичайно відглий, дуже обачливей, готовий підтримати*

придісприкметникове: *неперр-ляче очікуваний (посидинок), швидко прочитана (книга)*

приприслівникове: *дуже добре, лізно увечері, надзвичайно голосно*

прислівникове: *лідно працює, розмова пошепки, йти швидко*

інфінітивне: *бажання вчитися, тисов відпочивати, бігти рв-тувати*

дієприслівникове: *читати ле-жачи, стояти посміхючись, працювати стівуючи*

займенникове (форми його, її, їх):
його будинок, її речі, їхнє село

Таблиця №13

УЗГОДЖЕННЯ

УЗГОДЖЕННЯ – це передбачуваний
необов'язковий зв'язок (у типових випадках)

I. За повнотою реалізації
формально-граматичних ознак
головного і залежного компонентів

II. За типом взаємодії
між головним
і залежним компонентами

ПОВНЕ – залежний компонент (прикметник, займенниковий прикметник, порядковий прикметник, дієприкметник) узгоджується з іменником у роді, числі й відмінку. Напр.: *зелене жито, нової школи, на міському майдані.*

НЕПОВНЕ – це узгодження:
1) прикметникових форм (у широкому розумінні) з іменниками у формі множини, напр.: *рожеві тумани, колишні друзі* (відсутнє узгодження в роді);
2) числівників з іменниками у відмінку, напр.: *п'ятьох вікон, п'ятьом вікнам, п'ятьма вікнами.*

ВЛАСНЕ ГРАМАТИЧНЕ – це узгодження, що здійснюється з урахуванням граматичної природи головного слова (несамостійністю і змінністю граматичних категорій), напр.: *свіжий хліб, перший учитель, засіяні поля, моя подруга.*

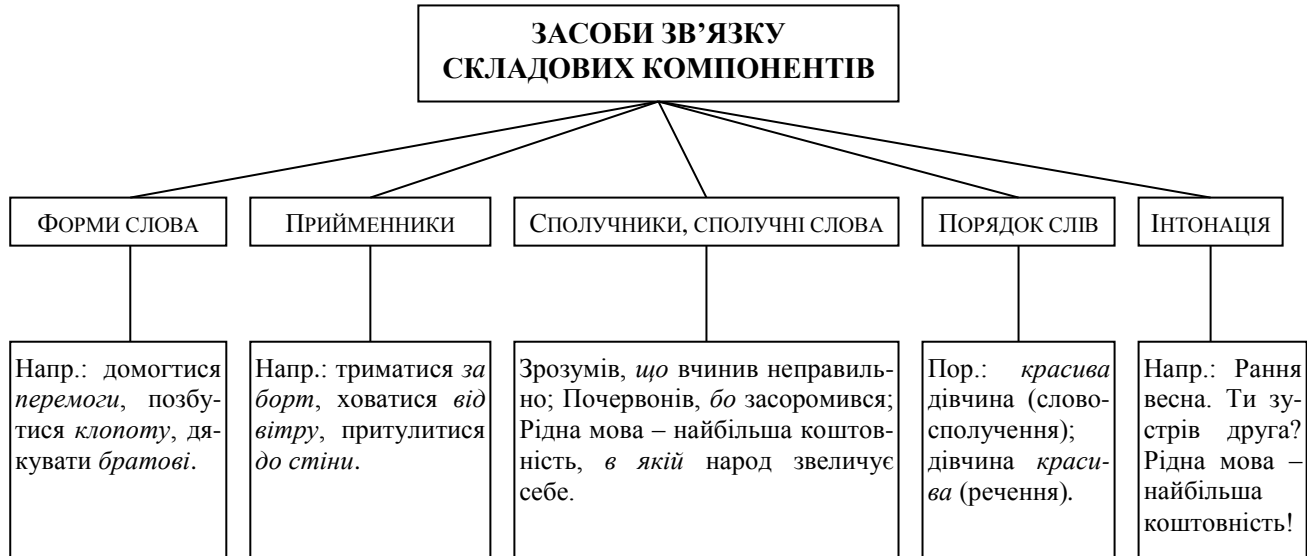
ГРАМАТИЧНО-СМИСЛОВЕ – це узгодження, за якого визначальним є семантичне наповнення форми головного слова і спрямованість залежного не на його форму, а на семантичну мотивованість граматичних значень, напр.: *круглий (кругла) сирота, кваліфікований (кваліфікована) суддя*

УМОВНО-ГРАМАТИЧНЕ – це узгодження, за якого до слів, що не мають категорій роду або числа, підбирається найпридатніша форма залежного компонента, напр.: *голосне “ура”, хтось близький, не що інше, не хто інший.*

АСОЦІАТИВНО-ГРАМАТИЧНЕ – це узгодження, за якого суттєвим виступає весь обсяг внутрішньомовних семантично-парадигматичних зв'язків, внаслідок яких певна власна назва, аббревіатура чи незмінний іменник набувають граматичного значення роду за асоціацією з родовим поняттям, напр.: *головна авеню (бульвар), популярний “Наталі” (журнал), нова ГЕС (станція).*

Таблиця №14

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПІДРЯДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ОСНОВНИХ СИНТАКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ

Таблиця №15

СИНТАКСИЧНІ ВІДНОШЕННЯ МІЖ СЛОВАМИ

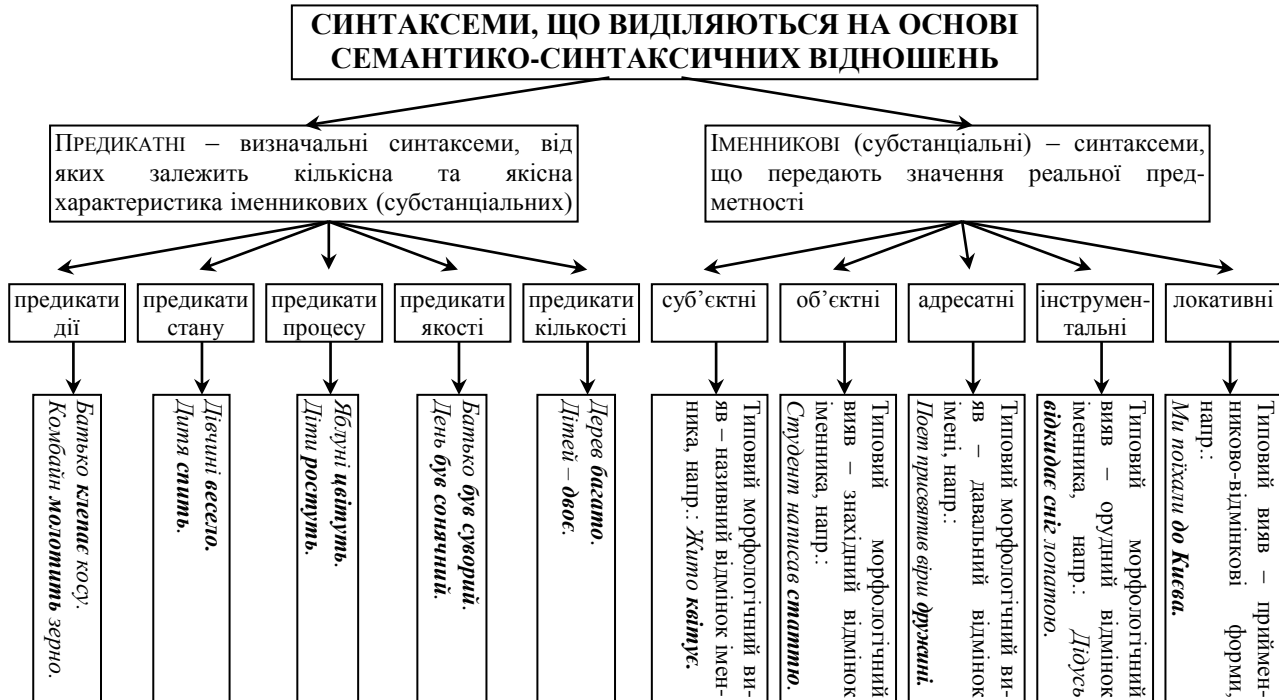

III. Синтаксема як мінімальна семантико-синтаксична одиниця

Таблиця №16

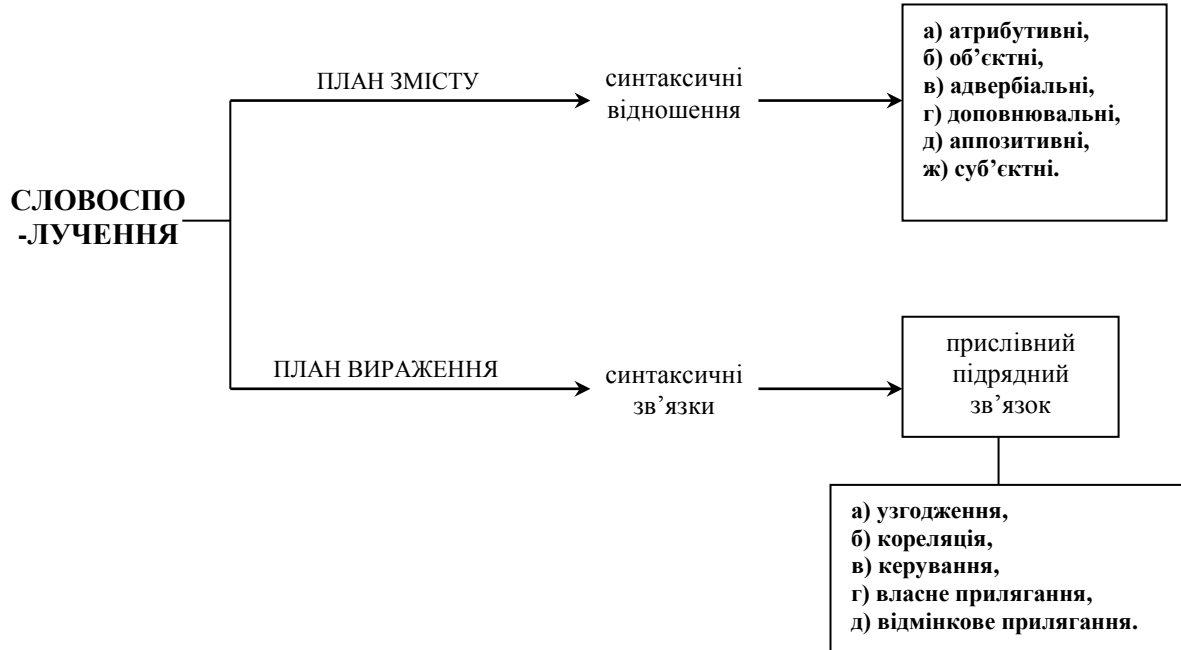
ТИПИ СИНТАКСЕМ У СТРУКТУРІ ПРОСТОГО СЕМАНТИЧНО ЕЛЕМЕНТАРНОГО РЕЧЕННЯ

V. Словосполучення. Типи словосполучень

Таблиця №17

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНА ОДИНИЦЯ

Таблиця №18

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ТА СИНТАКСЕМА ЯК СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ

Аспект зіставлення	Синтаксема	Словосполучення
I. СПІЛЬНІ ОЗНАКИ		
1. Участь у формуванні одиниць вищого рівня	а) є носієм предикативних і непередикативних значень у реченні; б) некомунікативна одиниця; в) входить до складу словосполучення і речення.	а) непередикативна одиниця; б) некомунікативна одиниця; в) входить до складу речення.
2. Відсутність ознак речення	не має інтонації висловлювання.	а) не має предикативного значення; б) не має інтонації висловлювання.
3. Функція	а) номінативно-позиційна; б) комбінаторна тощо.	а) номінативна; б) комбінаторна; в) словосполучення у ролі частини сегментованих незавершених речень у тексті.
4. Парадигма (система форм)	Залежить від граматичних властивостей синтаксеми, напр.: гора, <u>гори</u> , горі.	Залежить від граматичних властивостей стрижневого (головного) слова, напр.: <i>сонячний день, сонячного дня.</i>
II. ВІДМІННІ ОЗНАКИ		
1. Структурна організація (з чого складається)	Складається з фонем	Складається з двох або більше повнозначних слів (слова та словоформи), об'єднаних підрядним граматичним зв'язком.
2. Семантика	Функціонально (позиційно) зумовлене найменування предметів та явищ реальної дійсності	Складне, розчленоване, розгорнуте (більш конкретне) найменування предметів та явищ реальної дійсності.

Таблиця №19

КЛАСИФІКАЦІЯ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ ЗА СТРУКТУРОЮ

СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

I. За кількісним принципом:

ПРОСТІ – це семантико-синтаксичні об'єднання двох лексично повнозначних слів або слова з фразеологізмом, напр.: *яскрава зірка, жити душу в душу, подарувати квіти, читати Івана Франка.*

СКЛАДНІ – це об'єднання трьох і більше повнозначних слів, напр.: *врятувати життя товаришам, гідний земного щастя, кинути листа в скриньку.*

II. Кількість компонентів характер підрядного зв'язку:

З ОДНОТИПНИМ ЗВ'ЯЗКОМ

ПРОСТІ – словосполучення, побудовані на основі однієї форми підрядного зв'язку (узгодження, прилягання, керування, кореляція), незалежно від кількості повнозначних слів. Напр.: *великий металургійний завод – великий завод + металургійний завод (узгодж.); купити подарунок матері – купити подарунок + купити матері (керув.).*

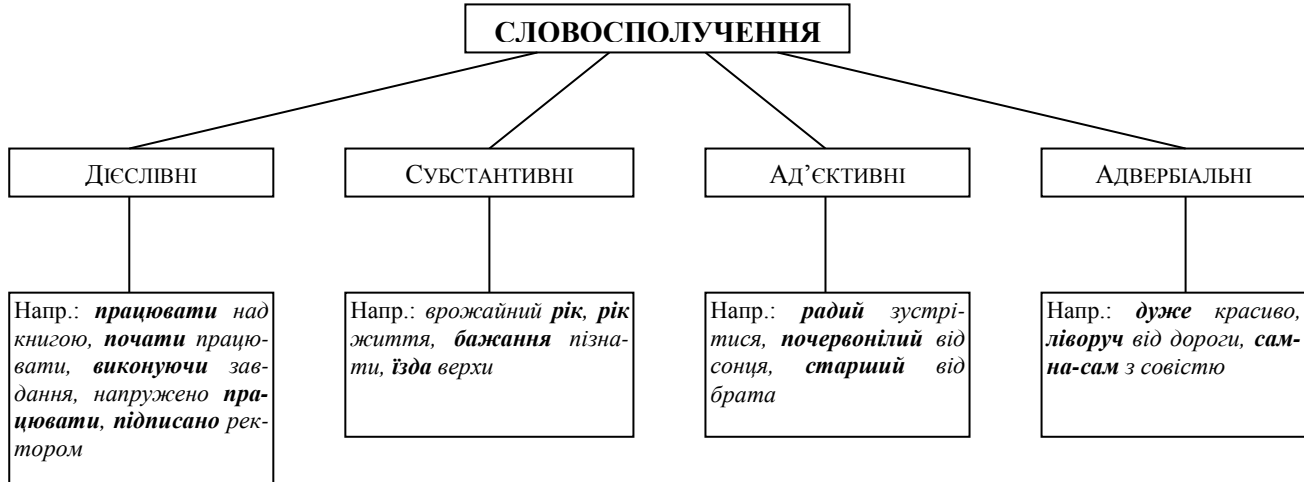
З РІЗНОТИПНИМ ЗВ'ЯЗКОМ

СКЛАДНІ – словосполучення, утворені на основі різних синтаксичних форм зв'язку, що виходять від того самого слова. Напр.: *швидко читати книгу – швидко читати (приляг.) + читати книгу (керув.); синя ручка з пером – синя ручка (узгодж.) + ручка з пером (приляг.)*

КОМБІНОВАНІ – такі, що розкладаються на два і більше словосполучень з двома чи кількома головними компонентами. Напр.: *читати цікаву книгу – читати книгу (керув.) + цікаву книгу (узгодж.); знайома з дитинства картина – знайома картина (узгодж.) + знайома з дитинства (приляг.).*

Таблиця №20

КЛАСИФІКАЦІЯ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ ЗА МОРФОЛОГІЧНИМ ПРИНЦИПОМ

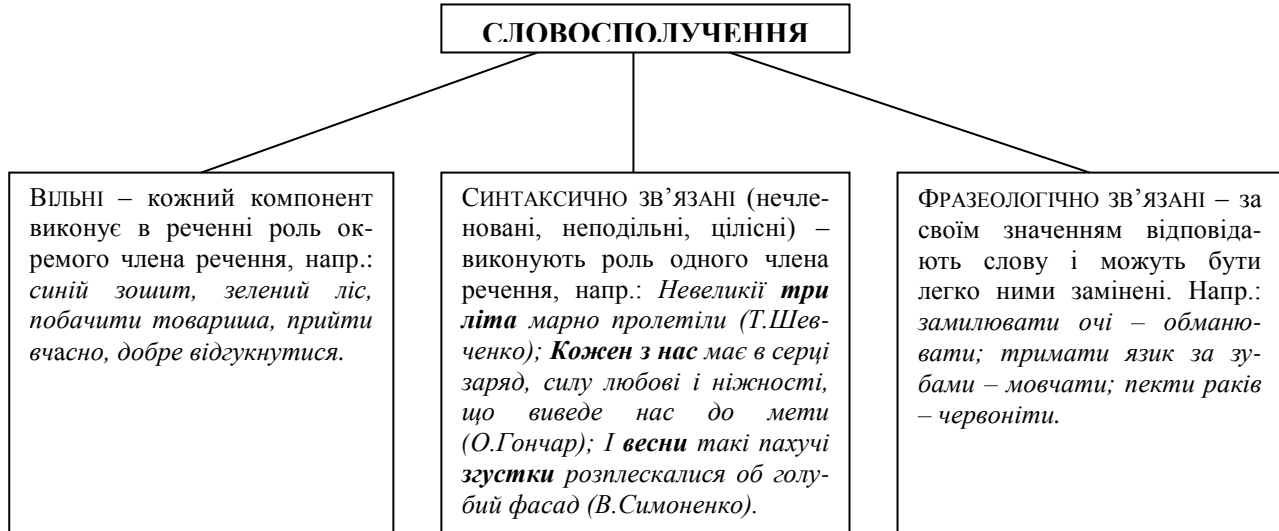
Таблиця №21

КЛАСИФІКАЦІЯ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Таблиця №22

ТИПИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЗА СТУПЕНЕМ ЗЛИТОСТІ ЇХ КОМПОНЕНТІВ

Таблиця №23

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ СЛІВ У СЛОВОСПОЛУЧЕННІ

ПРИСЛІВНИЙ ПІДРЯДНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Узгодження – це такий вид підрядного зв'язку, за якого форми роду, числа і відмінка підпорядкованого слова уподібнюються відповідним формам підпорядковуючого слова і передають власне означальне значення.

Напр.: *широка долина, мій край, рідне село, згадані твори*

КОРЕЛЯЦІЯ – це такий зв'язок між іменниками, коли один з них дублює флексії іншого для вираження аппозитивних відношень.

Напр.: *дівчина-красуня, студент-відмінник, гори-велетні*

КЕРУВАННЯ – це такий підрядний зв'язок між словами, за якого залежні слова вживаються у формі непрямих відмінків для вираження об'єктних, доповнювальних, об'єктно-доповнювальних і об'єктно-обставинних відношень.

Напр.: *подарувати вчительві, вісник перемоги, вищій від брата*

ВЛАСНЕ ПРИЯГАННЯ – це підрядний зв'язок, який виражається не зміною форми залежного компонента, а його розташуванням, залежною граматичною функцією, змістом, несамостійним характером виражених відношень.

Напр.: *ставився приязно, поведився чемно, отинився далеко*

ВІДМІНКОВЕ ПРИЯГАННЯ – це підрядний зв'язок, який виникає при приєднанні до повнозначного слова відмінкової форми з означальним чи обставинним значенням (потенційного прислівника або потенційної прикметникової форми)

Напр.: *летіти зграйками, працювати один рік, біль серця*

V. Просте речення

Таблиця №24

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНА ОДИНИЦЯ

Таблиця №25

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ТА ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНІ ОДИНИЦІ

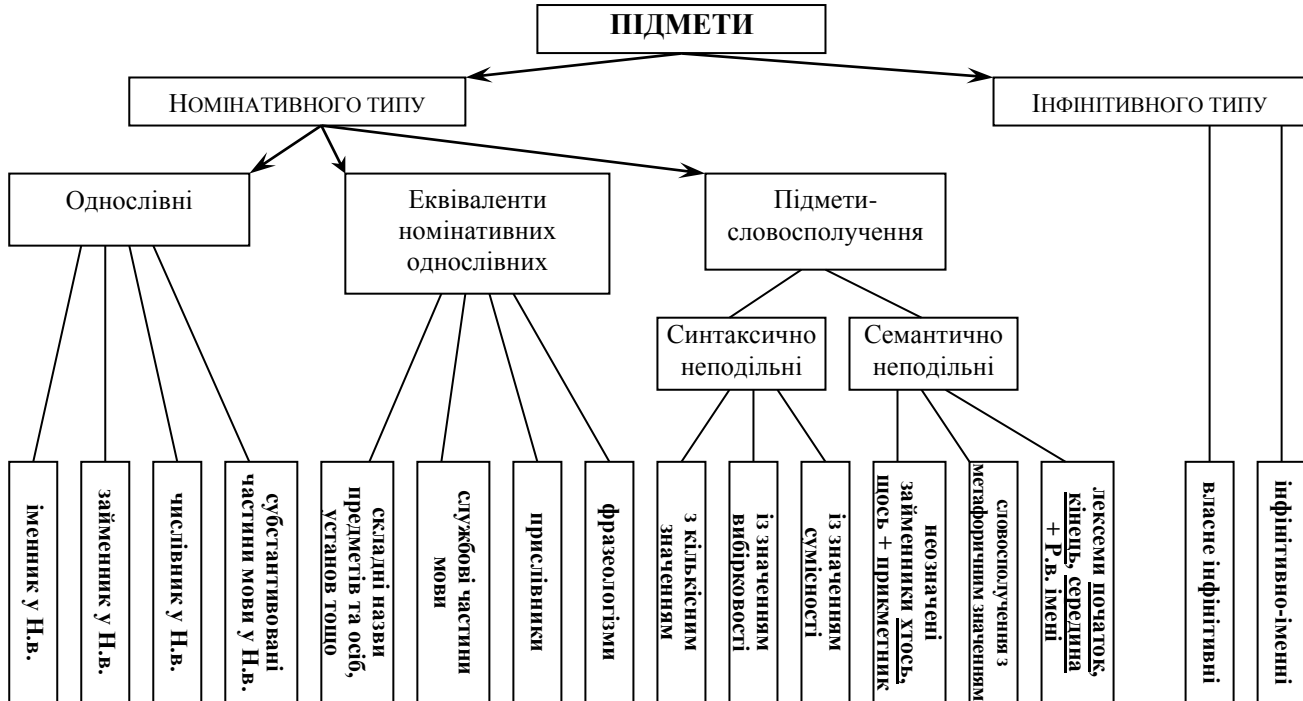
Аспект зіставлення	Словосполучення	Речення
I. Спільні риси:	Словосполучення і речення – окремі, самостійні синтаксичні одиниці-конструкції	
II. Відмінні ознаки:	1. Непредикативна одиниця, що вказує на розчленоване позначення певного сегмента дійсності, перебуває поза модально-часовими характеристиками.	1. Предикативна одиниця, що виражає модально-часові значення, а отже, співвідноситься з моментом мовлення.
Зміст синтаксичної одиниці:	2. Номінація розчленованого поняття.	2. Номінація однієї ситуації дійсності.
Функціонування:	3. Є одиницею мови.	3. Є одиницею мови й мовлення, оскільки речення водночас виступає висловлюванням.
Кількісний склад компонентів:	4. Мінімальна кількість – два компоненти, що виражаються повнозначними частинами мови, напр.: <i>читати книгу, писати правильно</i> .	4. Мінімальна кількість – один компонент, напр.: <i>Тихо. Смеркає. Весна</i> .
Будова:	5. Будується за моделями взаємопов'язаних словоформ.	5. Формою речення є граматична схема чи структурно-семантична модель, за якими воно будується, їх парадигми та комунікативні варіанти.
Функція:	6. Номінативна.	6. Комунікативна.

VI. Головні члени речення та поширювачі

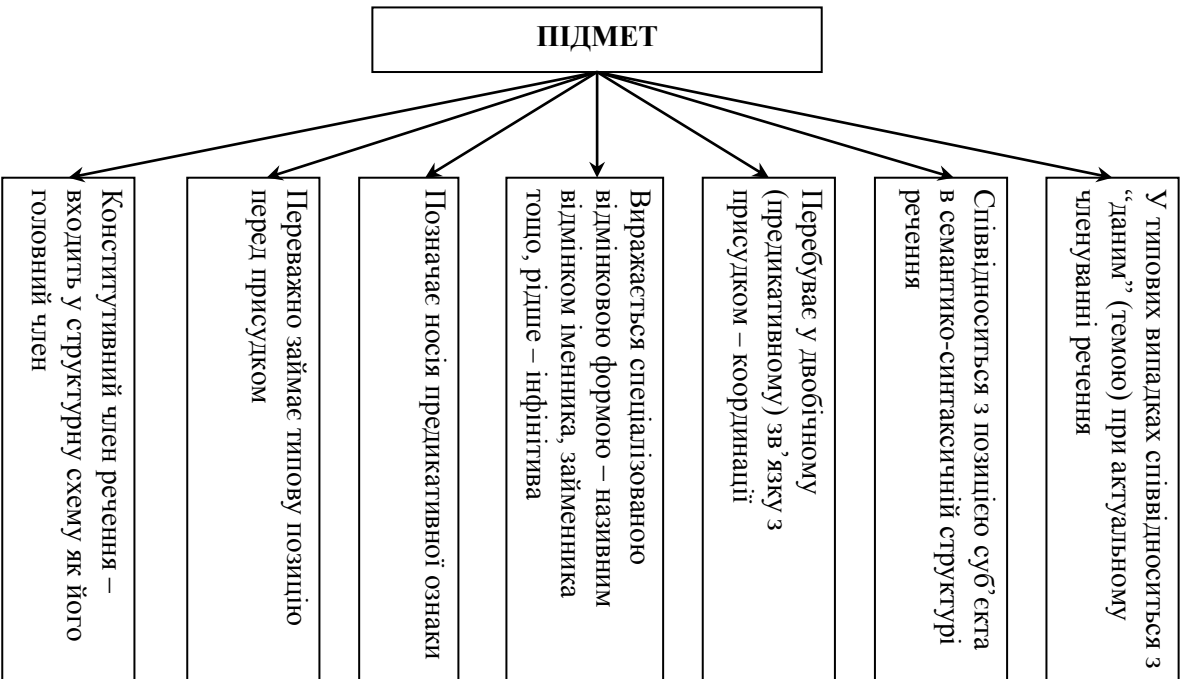
Таблиця №26

ТИПИ ПІДМЕТІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

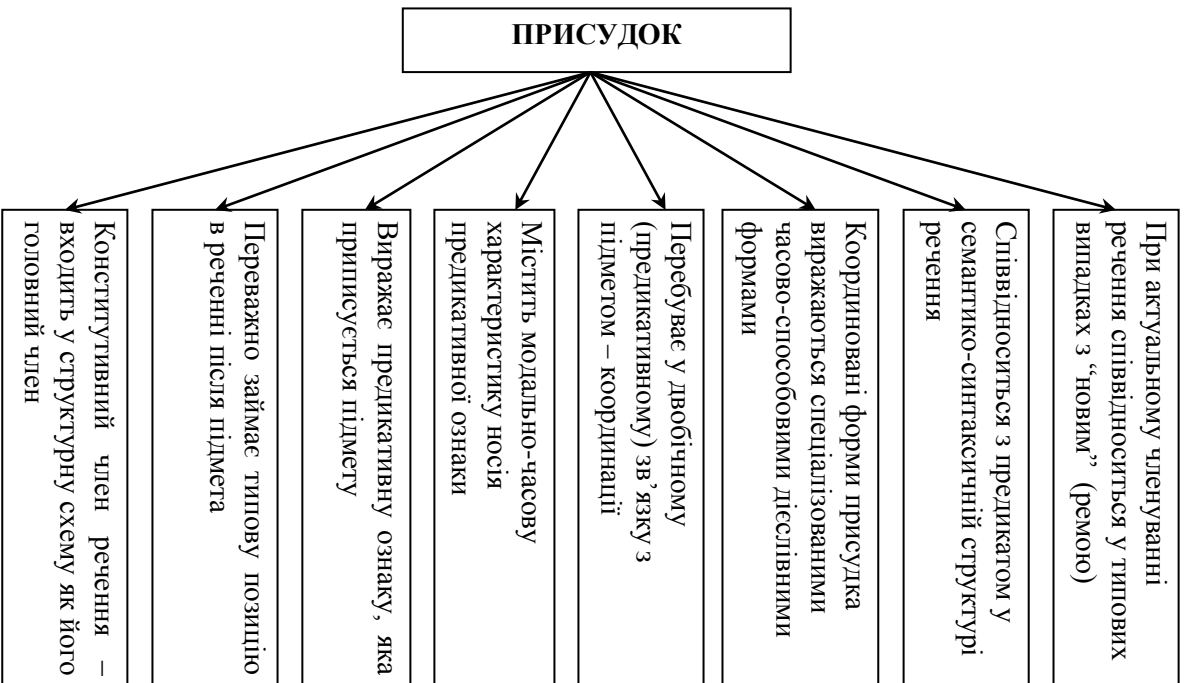
Таблиця №27

НАЙСУТТЄВИШІ ФОРМАЛЬНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ПІДМЕТА

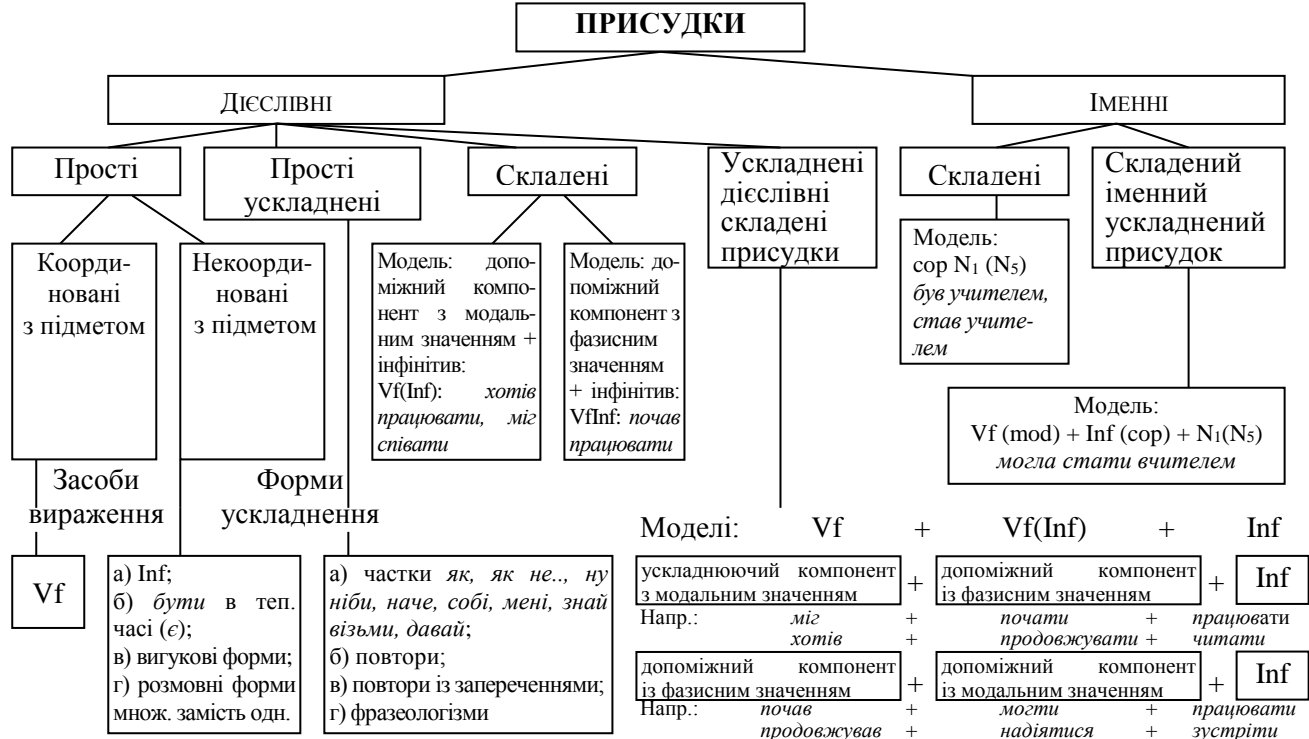
Таблиця №28

ДИФЕРЕНЦІЙНІ СЕМАНТИЧНІ ТА ФОРМАЛЬНІ ОЗНАКИ ПРИСУДКА

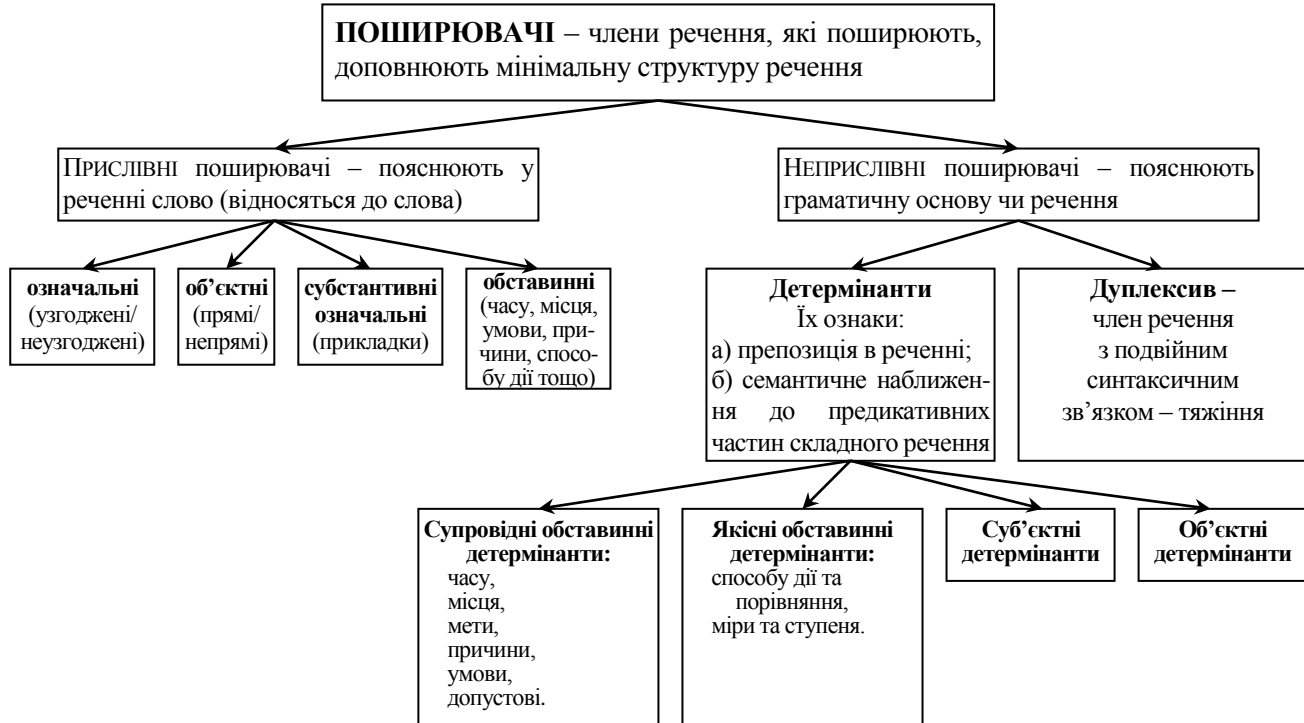
Таблиця №29

ТИПИ ПРИСУДКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Таблиця №30

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОШИРЮВАЧІВ МІНІМАЛЬНОЇ СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ РЕЧЕННЯ

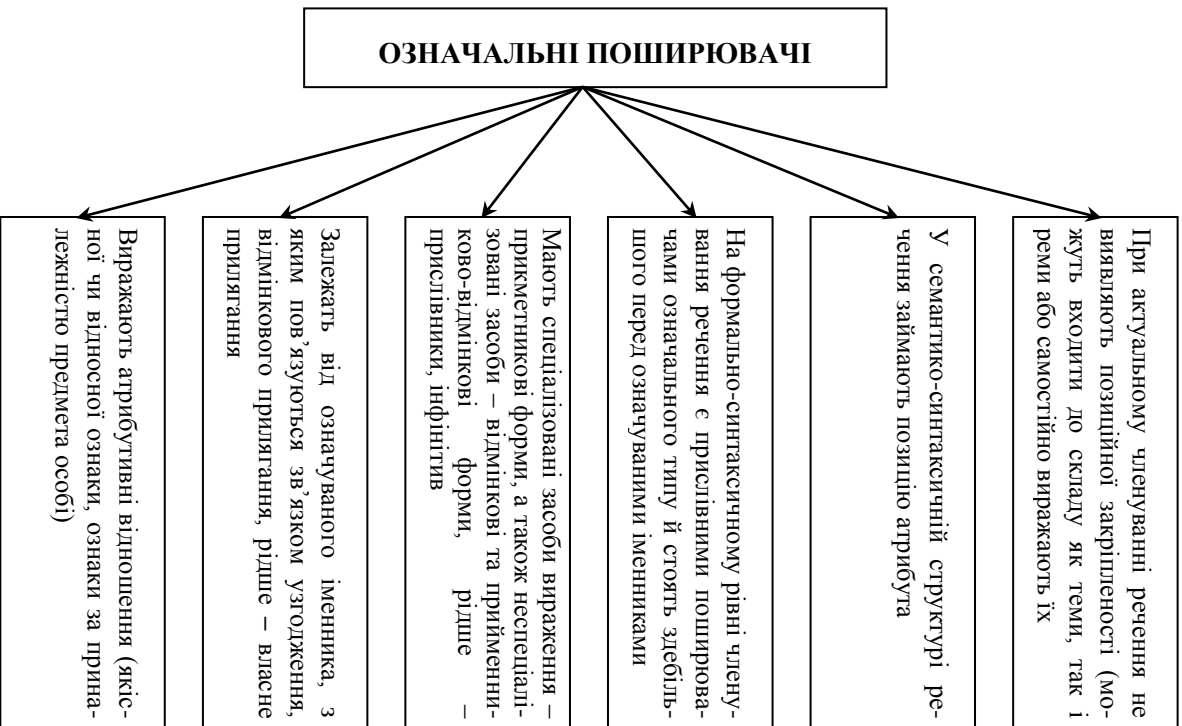
Таблиця №31

ФОРМАЛЬНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ПОШИРЮВАЧІВ ОБ'ЄКТНОГО ТИПУ

Таблиця №32

ФОРМАЛЬНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ПОШИРЮВАЧІВ ОЗНАЧАЛЬНОГО ТИПУ

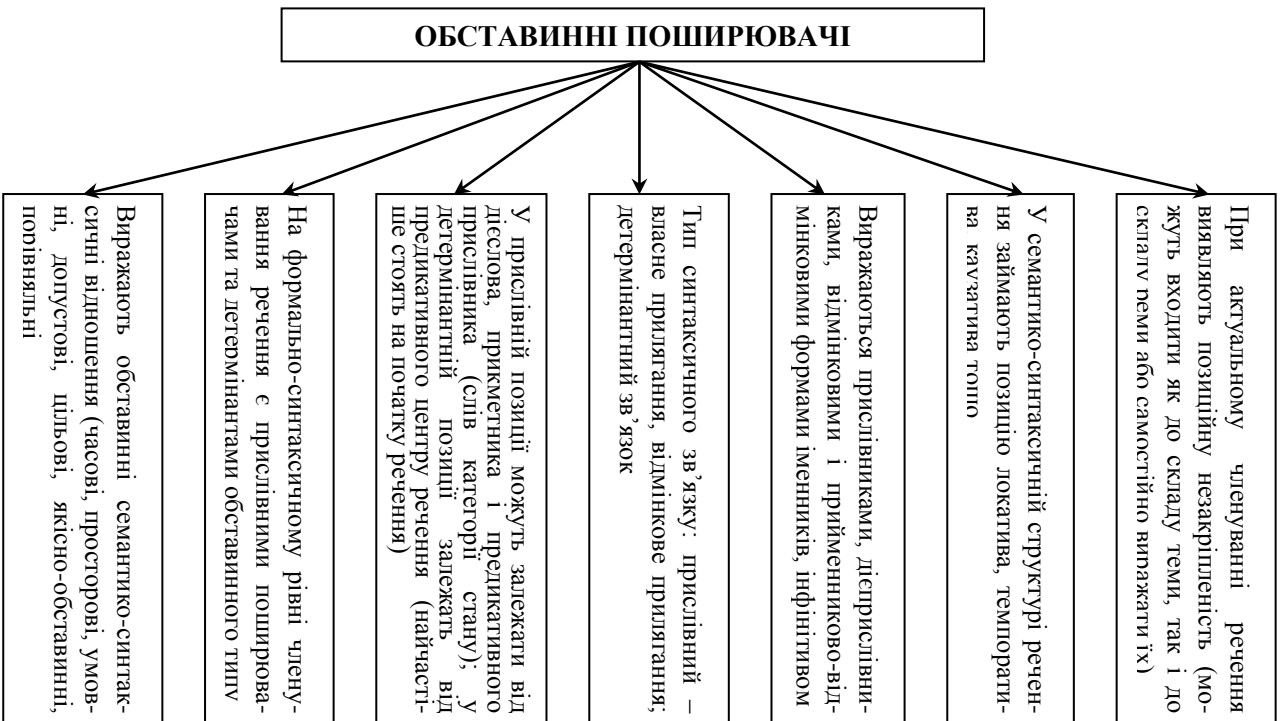
Таблиця №33

ФОРМАЛЬНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ СУБСТАНТИВНИХ ПОШИРЮВАЧІВ ОЗНАЧАЛЬНОГО ТИПУ

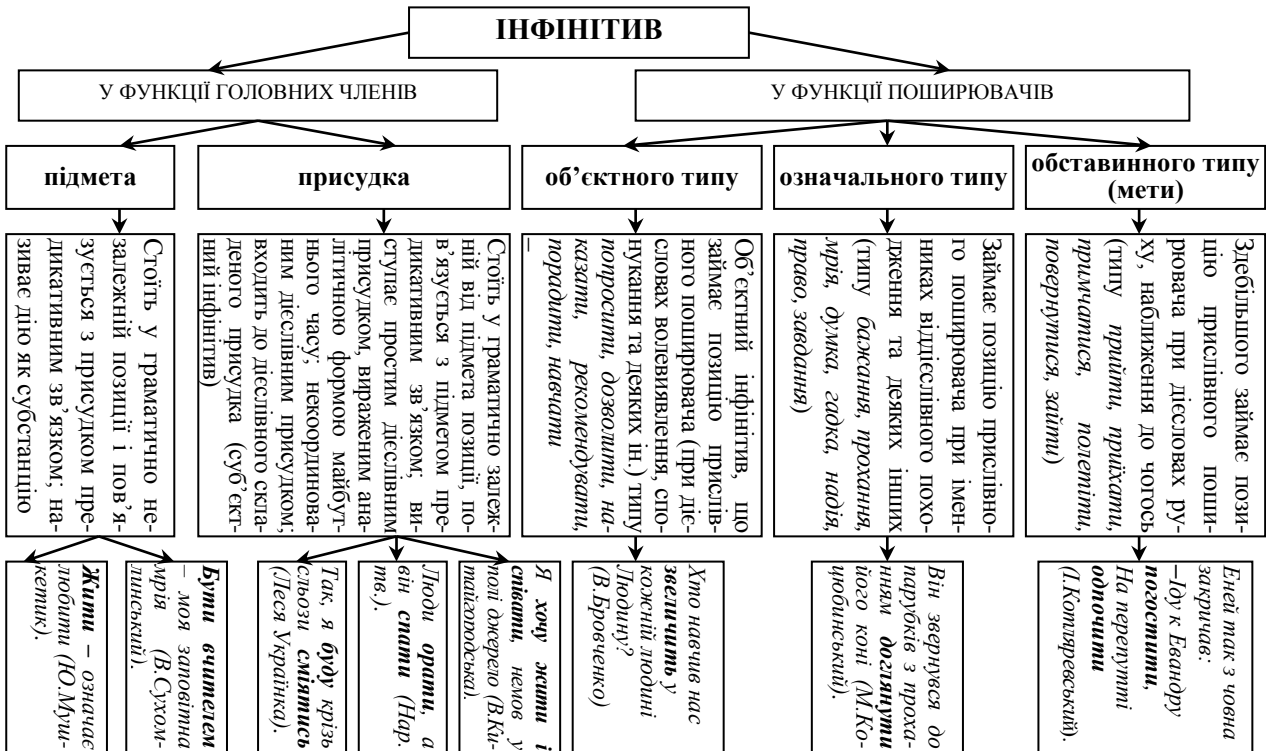
Таблиця №34

ФОРМАЛЬНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ ПОШИРЮВАЧІВ ОБСТАВИННОГО ТИПУ

Таблиця №35

СИНТАКСИЧНА ФУНКЦІЯ ІНФІНТИВА

VII. Типи простих речень

Таблиця №36

ДВОСКЛАДНІ ТА ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

Аспект зіставлення	Двоскладні прості речення	Односкладні прості речення														
<p>І. СПІЛЬНІ ОЗНАКИ:</p> <p>ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА БУДОВА</p>	<p align="center">Граматичне значення</p> <p>Предикативність (часовість, способовість, особовість). Монопредикативність (наявність одного предикативного центру).</p> <p align="center">Граматична форма</p> <p>Наявність структурної схеми Наявність парадигми, напр.: Синтаксичний індикатив:</p> <table border="0"> <tr> <td>теп. ч. <i>Він працює.</i> (вихідна форма)</td> <td><i>Мені можна працювати.</i></td> </tr> <tr> <td>мин.ч. <i>Він працював.</i></td> <td><i>Мені можна було працювати.</i></td> </tr> <tr> <td>майб.ч. <i>Він буде працювати.</i></td> <td><i>Мені можна буде працювати.</i></td> </tr> </table> <p align="center">Синтаксично-ірреальні способи:</p> <table border="0"> <tr> <td>умовн. спосіб – <i>Він працював би.</i></td> <td><i>Мені можна було б працювати.</i></td> </tr> <tr> <td>бажальн. спосіб – <i>Працював би він!</i></td> <td><i>Мені можна було б працювати.</i></td> </tr> <tr> <td>спон. спосіб – <i>Нехай він працює!</i></td> <td><i>Нехай мені можна буде працювати!</i></td> </tr> <tr> <td>повин. спосіб – <i>Я працюю, а ти б лише відпочивав!</i></td> <td></td> </tr> </table>		теп. ч. <i>Він працює.</i> (вихідна форма)	<i>Мені можна працювати.</i>	мин.ч. <i>Він працював.</i>	<i>Мені можна було працювати.</i>	майб.ч. <i>Він буде працювати.</i>	<i>Мені можна буде працювати.</i>	умовн. спосіб – <i>Він працював би.</i>	<i>Мені можна було б працювати.</i>	бажальн. спосіб – <i>Працював би він!</i>	<i>Мені можна було б працювати.</i>	спон. спосіб – <i>Нехай він працює!</i>	<i>Нехай мені можна буде працювати!</i>	повин. спосіб – <i>Я працюю, а ти б лише відпочивав!</i>	
теп. ч. <i>Він працює.</i> (вихідна форма)	<i>Мені можна працювати.</i>															
мин.ч. <i>Він працював.</i>	<i>Мені можна було працювати.</i>															
майб.ч. <i>Він буде працювати.</i>	<i>Мені можна буде працювати.</i>															
умовн. спосіб – <i>Він працював би.</i>	<i>Мені можна було б працювати.</i>															
бажальн. спосіб – <i>Працював би він!</i>	<i>Мені можна було б працювати.</i>															
спон. спосіб – <i>Нехай він працює!</i>	<i>Нехай мені можна буде працювати!</i>															
повин. спосіб – <i>Я працюю, а ти б лише відпочивав!</i>																
<p>СЕМАНТИЧНА БУДОВА</p>	<p>Наявність семантичної структури (предикативна ознака, суб'єкт, об'єкт)</p> <table border="0"> <tr> <td>двокомпонентні;</td> <td>однокомпонентні;</td> </tr> <tr> <td>трикомпонентні.</td> <td>двокомпонентні;</td> </tr> <tr> <td></td> <td>трикомпонентні.</td> </tr> </table>		двокомпонентні;	однокомпонентні;	трикомпонентні.	двокомпонентні;		трикомпонентні.								
двокомпонентні;	однокомпонентні;															
трикомпонентні.	двокомпонентні;															
	трикомпонентні.															
<p>КОМУНІКАТИВНА БУДОВА</p>	<p>Актуальне членування, наявність теми-реми, інтонаційне оформлення</p>															
<p>ФУНКЦІ</p>	<p align="center">Спільність функцій:</p> <p>а) комунікативна; б) входять до складу тексту; в) емоційно-експресивна; г) інформаційна тощо.</p>															

П. ВІДМІННІ РИСИ	1. Суб'єкт і предикат формально виражені в структурі речення окремими синтаксемами	1. Суб'єкт і предикат виражені в структурі речення однією предикатною синтаксемою
ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА БУДОВА	2. Двоскладне речення з одним головним членом називається неповним. 3. Головні члени двоскладного речення – підмет і присудок.	2. Односкладне речення з одним головним членом називається повним. 3. Головний член односкладного речення не можна вважати ні підметом, ні присудком.
СЕМАНТИЧНА БУДОВА	Двоскладні речення із семантичного боку – дво-, трикомпонентні речення.	Односкладні речення із семантичного боку – це одно-, дво-, трикомпонентні речення.
ДЕРИВАЦІЙНІ ВІДНОШЕННЯ	Двоскладні речення можуть бути непохідні (напр.: <i>Комбайнер працює</i>) і похідні (напр.: <i>Учитися – наше завдання. Студент займається спортом</i>).	Односкладні речення виникають на рівні похідних моделей внаслідок різноманітних перетворень, як-от: <i>Мені не спиться.</i> ← <i>Я не сплю.</i> <i>Вечір.</i> ← <i>Настав вечір.</i>

Таблиця №37

КЛАСИФІКАЦІЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

№	Структурно – семантичний тип	Структурно - семантичний підтип	Засоби морфологічного вираження головного члена	Приклади
І. ДІЕСЛІВНИЙ КЛАС				
1.	ОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ – речення, головним членом яких є особова форма дієслова, що визначає особу, яка виконує дію.	а) відмінювано-особові; б) відмінювано-інфінітивні; в) зв'язково-іменні.	1) дієсл. I особи одн. чи множ. теп. чи майб. часу; 2) дієсл. II особи одн. чи множ. теп. або майб. часу; 3) дієсл. I та II особи одн. й множ. наказового способу.	1) <i>Люблю мандрувати по рідній країні</i> (І. Муратов). 2) <i>Не одним хлібом живе́те, друзі</i> (Розм). 3) <i>Бережіть це життя!</i> (О. Гончар). <i>Гарячі будьте, полум'яні!</i> (П. Тичина).
2.	УЗАГАЛЬНЕНО-ОСОБОВІ – речення, головний член яких означає дію, що може стосуватися будь-якої особи в будь-який момент часу.	а) відмінювано-особові; б) відмінювано-інфінітивні; в) зв'язково-іменні.	1) дієсл. II особи одн. й множ. дійсного способу; 2) дієсл. II особи одн. наказового способу; 3) дієсл. I особи одн. й множ. дійсн. способу; 4) дієсл. III особи множ. дійсн. способу.	1) <i>Багато будеш знати – швидко постарієш</i> (Н. тв.). 2) <i>Вік живи - вік учи́сь</i> (Н. тв.). 3) <i>Як дбаємо, так маємо</i> (Н. тв.). 4) <i>За одного битого двох небитих дають</i> (Н. тв.).
3.	НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ – речення, у яких виконавець дії мислиться неозначено.	а) відмінювано – дієслівні; б) відмінювано-інфінітивні; в) зв'язково-іменні.	1) дієсл. III особи множ. теп., майб. часу; 2) дієсл. у формі множини мин. часу;	1) <i>З пелюшок дитину привчають любити й шанувати хліб</i> (В. Скуратівський). <i>Завтра до вас подзвонять</i> (Розм.). 2) <i>За літо школу відремонтували, завезли новенькі парти...</i> (О. Донченко).

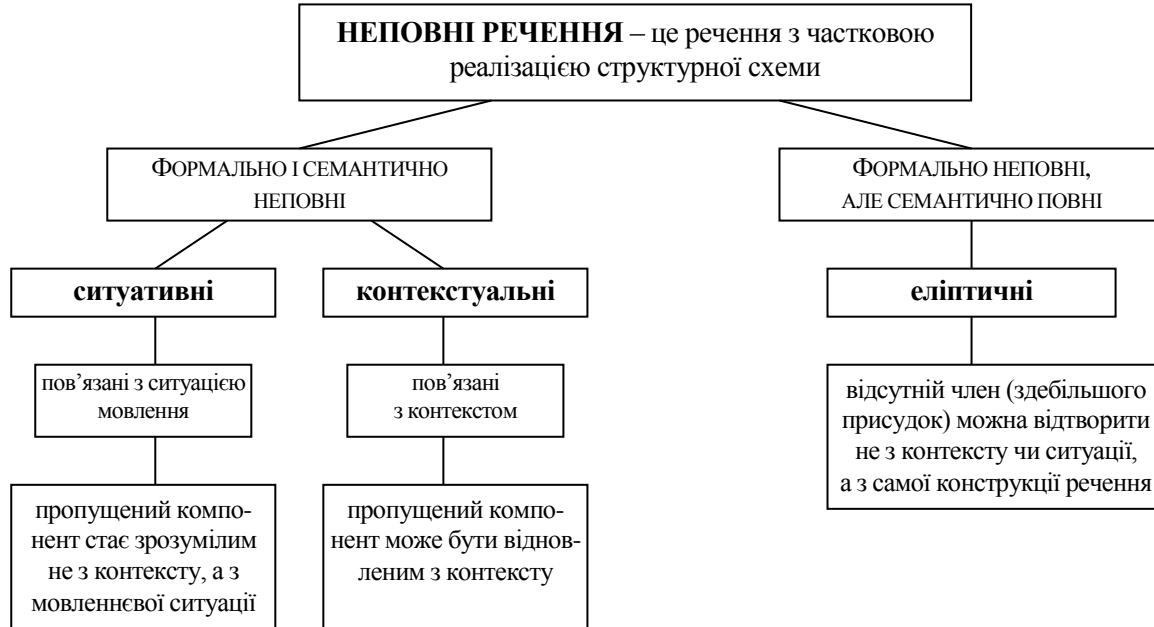
4.	БЕЗОСОБОВІ РЕЧЕННЯ – речення, головний член яких означає дію або стан, що мисляться як незалежні від діючої особи чи носія стану:	<p>а) дієслівні (відмінювано-дієслівні), відмінювано-інфінітивні, зв'язково-модально-інфінітивні);</p> <p>б) іменні (зв'язково-іменні):</p>	<p>1) безособовим дієсловом;</p> <p>2) особовим дієсловом, вжитим у безособовому значенні;</p> <p>3) безособовими формами на <u>-но</u>, <u>-то</u>;</p> <p>1) предикативними прислівниками (категорією стану);</p> <p>2) предикативними словами типу <u>жаль</u>, <u>біда</u>, <u>гріх</u>, <u>шкода</u> (жаль), <u>шкода</u> (марно), <u>охота</u>, <u>час</u>, <u>страх</u>, <u>сором</u>.</p> <p>3) предикативними словами типу <u>можна</u>, <u>треба</u>, <u>слід</u>, <u>варто</u>, <u>необхідно</u>, <u>доцільно</u>.</p> <p>4) заперечними предикативними словами <u>нема</u>, <u>ніяк</u>, <u>нікому</u>, <u>ніде</u>, <u>ні з ким</u>.</p>	<p>1) <i>Світало по-березневому рано</i> (З.Тулуб).</p> <p>2) <i>Як гарно мріялося на шкільній лаві, скільки робилося сміливих, але часом неосяжних проєктів</i> (М.Коцюбинський).</p> <p><i>У тихому морі <u>темніє</u></i> (Леся Українка).</p> <p>3) <i>Під білою березою козаченька <u>вбито</u></i> (Н. тв.).</p> <p>1) <i>Надворі було <u>вогко та холодно</u></i> (З газ.).</p> <p>2) <i>Кров не вода, розливати <u>шкода</u></i> (Н. тв.).</p> <p>3) <i><u>Треба</u> віри людині в людину</i> (В. Забашта).</p> <p>4) <i>Ледачому все <u>ніколи</u></i> (Н. тв.). <i>Немає там ні горя, ні зітхання</i> (Леся Українка).</p>
5.	Інфінітивні – речення, головний член яких виражається граматично незалежним від інших членів речення інфінітивом:	<p>а) власне інфінітивні;</p> <p>б) інфінітивно-іменні.</p>		<p>1) <i>Знать за плечами <u>не носити</u></i> (Н. тв.).</p> <p>2) <i>Двічі <u>молодим не бути</u></i> (Н.тв.).</p>

ІМЕННИЙ КЛАС		
1.	НОМІНАТИВНІ – речення, єдиний головний член яких виражається іменними частинами мови в називному відмінку.	<p>а) бутєві; б) вказівні; в) спонукально-бажальні; г) оцінні; д) власне називні; ж) “називний уявлення”.</p>
		іменники та займенники у називному відмінку.
		<p>а) <i>І дощ, і сніг, і віхола, і вітер. Високовольтна лінія Голгоф</i> (Л.Костенко). б) <i>От Черніїв</i>. Ранком він ще спав (П.Тичина). в) <i>Документи!</i> – Документи у нас, товаришу, різні, – сказав повстанець... (О.Довженко). г) <i>Ох, яка ж краса!</i> Сад увесь убрався в іній (П.Тичина). д) “Собор” (назва роману О.Гончара); “Диво” (назва роману П.Загребельного). ж) <i>Стени</i>. Змалку входили вони в свідомість дітей робітничого передмістя (О.Гончар).</p>
2.	ГЕНТИВНІ – речення, граматичну основу яких складає незалежний родовий відмінок.	<p>а) стверджувальні; б) заперечні.</p>
		<p>1) іменники в родовому відмінку (родовий окличний); 2) частка <u>ні</u> + Р. в. іменника <u>ані</u> + Р.в.іменника 3) числів. <u>один</u> + ПІ + Р. в. <u>іменника</u> 4) <u>жодний</u> + Р. в. іменника 5) <u>ніякий</u> + Р. в. іменника</p>
		<p><i>Добра святого! Воли! Воли! Братерства</i> братнього! (Т.Шевченко). <i>Всю довгу ніч ні місяця, ні звуку...</i> (Т.Севернюк); <i>Ані краю, ні просвіту</i> (П.Грабовський). <i>Ні одного деревця...</i> (М.Чабанівський).</p>

3.	КВАНТИТАТИВНО-ГЕНТИВНИ – це речення, головний член яких є сполученням числівника з родовим відмінком іменника (займенника).	<p>а) стверджувальні;</p> <p>б) заперечні.</p>	<p>б) <u>нікого (нічого) + Р.в. іменника</u></p> <p>1) числівник + Р. в. іменника в однині чи множині; 2) кількісний прислівник + Р. в. іменника в одн. чи множ.; 3) іменник із кількісним значенням + Р. в. іменника в одн. чи множ.; 4) Р.в. іменника + фразеологізований квантитативний компонент; 5) Р.в. іменника + квантитативний компонент (порівняльний зворот).</p> <p>1) частка ні (ані) з числівниковим квантитативним компонентом + Р.в. 2) заперечний займенник (прикметник) + Р.в. 3) ні (ані) з іменниковим квантитативним компонентом + Р.в. 4) Р.в. + ні (ані) + фразеологізоване сполучення зі значенням міри, кількості.</p>	<p>4б) <i>Жодного возника, жодної людської постаті!</i> (В.Малик). 5б) <i>Ніякого струмка і ніякої води поблизу</i> (І.Багряний). 6б) <i>нічого у нього святого</i> (У.Самчук).</p> <p>1а) <i>Землі у нас сім десятків</i> (Г.Кв.-Основ'яненко). 2а) <i>Грому багато, дощу мало</i> (Н. тв.). 3а) <i>Море гомону-гамору</i> (С.Васильченко).</p> <p>4а) <i>Грошей – повні кишені</i> (О.Маковей); <i>Риби – хоч греблю гати</i> (Н.тв.). 5а) <i>Здоров'я – як кіт наплакав</i> (М.Іщенко).</p> <p>1б) <i>Грошей – ні однієї гривні</i> (Розм.). 2б) <i>Хлопців – жодного. Користі – ніякої</i> (Розм.) 3б) <i>Дров ні хворостини</i> (Ю.Федькович). 4б) <i>Сну – ані на волосок</i> (Н.тв.); <i>Щастя – ні на макове зерно...</i> (Д.Бедзик).</p>
----	---	--	--	---

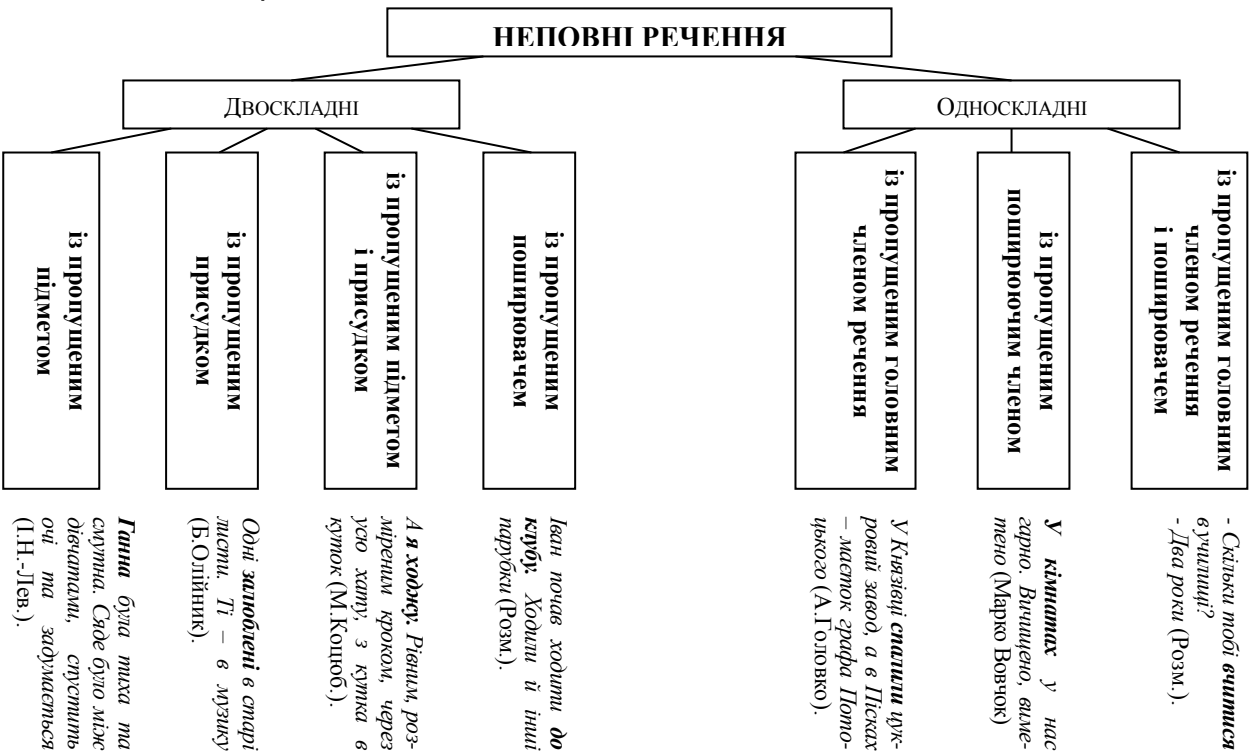
Таблиця №38

НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Таблиця №39

КЛАСИФІКАЦІЯ НЕПОВНИХ РЕЧЕНЬ ЗА ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНОЮ СТРУКТУРОЮ

III. Просте ускладнене речення в сучасній українській мові

Таблиця №40

ТИПИ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОГО УСКЛАДНЕННЯ РЕЧЕННЯ

Таблиця №41

Речення, ускладнені сурядними рядами слівформ

Таблиця №42

РЕЧЕННЯ З НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ
(за ступенем вираження предикативності)

Частина I

Граматична характеристика	Приклади	Ступінь предикативності, функція
<p>1. ПЕРСОНАЛЬНІСТЬ – координація в числі, роді, відмінку незалежно від функції опорного слова-іменника.</p> <p>2. ВІДНОСНИЙ ЧАС: а) попередня дія - при присудку теп. ч., майб. ч.; акт., пас. дієприкм. – при присуд. мин. ч.</p> <p>б) одночасність – багаторазово вжиті дієпр. при дієсловах мин., теп. ч.</p>	<p align="center">суб'єктна група</p> <p align="center">┌───────────┐</p> <p>1. <i>І кожного разу тоді права рука, занурена в кишеню шинелі, міцніше стискувала теплу ручку нагана</i> (А.Головка).</p> <p>2. <i>Де ми нашу радість, не зрадженоу нами, сховали в курганах братерських могил</i> (Л.Первомайський).</p> <p>3. <i>Тут, серед степів, пропалених і пропечених сонцем, Ліна частіше згадує батька</i> (О. Гончар).</p> <p>1. <i>Дніпро, бетоном зупинений, напружує силу води</i> (П.Дорошко).</p> <p>2. <i>Твої слова, не вмиті потом непогамовного труда, пролинуть непотрібним льотом, не залишаючи сліда</i> (М. Рильський).</p> <p>3. <i>Пасажири, очевидно, звиклі вже до таких зупинок, заворушилися</i> (Розм.).</p> <p>1. <i>Хорунжий мимоволі відступив з кола, відтискуваний козаками все далі від промовця</i> (І. Микитенко).</p> <p>2. <i>Події, відтворювані на сцені, переплітаються з цими запальними словами сімдесятилітнього узбека</i> (І. Микитенко).</p>	<p>Граматичне вираження персональності</p> <p>Відносний час</p>

<p>в) одночасність – активні дієпр. теп. ч. при дієсловах тепер., мин. ч.</p>	<p>1. <i>Народ, покинутий на злидні, народ, плазуючий у млі, повинен стратить риси рідні, безслідно стертися з землі</i> (П. Грабовський).</p> <p>2. <i>Всі вони разом були якби одною силою, одною міццю, що йшла проти другої сили і моці. спочиваючої в землі</i> (Н.Кобринська).</p>	<p>Відносна модальність</p>
<p>г) наступність – при дієсловах мин. ч., акт. дієприкм. – при майб.ч.</p>	<p>1. <i>І це був перший варіант машини, пізніше перероблений на серійний зразок</i> (З газ.)</p> <p>2. <i>І всіх людей збере в громаду вільну без пастиря, ... а не в отару з пастухом свавільним, та з лютими собаками, тремтячу від голосу вовків...</i> (Леся Українка)</p>	
<p>3. Відносна модальність – реальна (при теп., мин., майб. ч.), ірреальна (при умовн., наказ. сп.).</p>	<p>1. <i>Місяць, закоханий в ніч чарівну, сяє і світе</i> (О. Олесь).</p> <p>2. <i>Коли б відкинути в забуття його проблему, дивовижно і погрозово задавлену і ніби забуту, то можна б вважати справу завершеною...</i> (І. Микитенко).</p> <p>3. <i>А пригадаймо міста і всі величаві споруди, замки на урвищах гір, муровані хитро</i> (М. Зеров).</p>	

Частина II

Позиція в реченні	Приклади	Функція
1. Постпозитивні звороти при підметі.	1. <i>А колос, викупаний сонцем, вклоняється ниві</i> (М.Стельмах). 2. <i>Тільки все, відсвіжене по довгій спеці, зеленілося</i> (І.Франко).	Другорядний присудок
2. Постпозитивні звороти при непрямих відмінках.	1. <i>Поглядом, сповненим щастя й готовності. Вася Багіров прийняв команду</i> (О. Гончар). 2. <i>До когось, надісланого раніше, вони не хотіли звертатись</i> (З газ.).	Напівпредикативні звороти
3. Після присудка у предикативній групі.	1. <i>Київ сьогодні дихав і жив, пронизаний піснею, мов сонячним променем</i> (Ю. Яновський). 2. <i>Їй почало здаватися, що вона засинає, заколисана гудінням вітру</i> (А. Хижняк).	Напівпредикативні звороти
4. Препозитивні звороти із значенням причини чи допусту.	1. <i>Мучений голодом і своїми чорними думами, Андрій палив цигарку за цигаркою</i> (П. Панч). 2. <i>В дальню Італію недугом гнана, Леся співала про рідні поля</i> (Л. Забашта). 3. <i>Стомлений до краю і ще більше розслаблений хатнім теплом, він почав плутатися в словах</i> (П.Панч).	Напівпредикативні звороти

Таблиця №43

РЕЧЕННЯ З НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ
(за співвіднесеністю з іншими реченнями)

	Позиція в реченні	З чим співвідноситься	Приклади	Характер співвідношення
1	Постпозиція	СПР означальне чи займенниково-співвідносне (ототожене)	1. <i>А колос, вкупаний сонцем, вклоняється ниві</i> (М. Стельмах). <i>А колос, який був вкупаний сонцем, вклоняється ниві.</i> <i>А колос, який вкупало сонце, вклоняється ниві.</i> 2. <i>Тільки все, відсвіжене по довгій спеці, зеленілося</i> (І. Франко). <i>Тільки все, що було відсвіжене по довгій спеці, зеленілося.</i>	Синонімічні
2	Препозиція	СПР причини, допусту	1. <i>Мучений голодом і своїми чорними думками, Андрій палив цигарку за цигаркою</i> (П. Панч). <i>Андрій палив цигарку за цигаркою, бо був мучений голодом і своїми чорними думками.</i> 2. <i>В дальню Італію недугом гнана, Леся співала про рідні поляни</i> (Л. Забашта). <i>Леся співала про рідні поляни, хоч в дальню Італію була недугом гнана.</i>	Синонімічні
3	Після присудка	Прості речення	1. <i>Київ сьогодні дихав і жив, пронизаний піснею</i> (Ю. Яновський). <i>Київ сьогодні дихав і жив. Він був пронизаний піснею.</i> 2. <i>Її почало здаватися, що вона засинає, заколисана гудінням вітру</i> (А. Хижняк). <i>Її почало здаватися, що вона засинає. Її заколихало гудіння вітру.</i> <i>Її почало здаватися, що вона засинає заколисана.</i>	

Таблиця №44

РЕЧЕННЯ З НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ СУБСТАНТИВНИМИ ЗВОРОТАМИ
(за ступенем вираження предикативності)

Граматична характеристика	Приклади	Ступінь предикативності
1. Персональність – дублює відміною іменника (займенника)	<p>1. <i>Пояснив добродушно Ілько, менший син</i> (П. Панч).</p> <p>2. <i>Машина належала саме тому бурицькові, знатній людині басейну</i> (Ю.Яновський).</p> <p>3. <i>Ото і його, Власа, заохочував</i> (А. Головка).</p>	Формально не виражена персональність
2. Темпоральність і модальність – збігаються: часове значення – підкреслюється лексемами.	<p>1. <i>У минулому шахтар, він був дужий, кременезний</i> (О. Бойченко).</p> <p>2. <i>Тесленко - сьогоднішній черговий член комітету, сидів у кутку за столом</i> (А. Головка).</p> <p>3. <i>А мимо йдуть шахтарські діти – майбутні воїни труда</i> (В. Сосюра).</p>	Формально не виражена темпоральність
3. Ступінь предикативності у співвідношеннях з іншими реченнями: а) постпозиція після підмета, б) при непрямих відмінках,	<p><i>Митрофана Григоровича зустрів його син Коля, робітфаківень механічного інституту</i> (П. Панч).</p> <p>// <i>Митрофана Григоровича зустрів його син Коля, який був робітфаківцем механічного інституту.</i></p> <p><i>Добрим словом годиться задати сьогодні матір Лесі Українки Олену Пчілку – відому письменницю</i> (З часоп.).</p> <p>// <i>Добрим словом годиться задати сьогодні матір Лесі Українки Олену Пчілку, яка була відомою письменницею.</i></p>	Другорядний присудок Напівпредикативний зворот
в) препозиція	<p>1. <i>Типовий гуцул, Федькович, в літературній своїй діяльності відзначається всіма добрими й слабкими прикметами гуцульської вдачі</i> (І. Франко).</p> <p>// <i>Тому що Федькович був типовим гуцулом, він і в літературній своїй діяльності відзначається всіма добрими й слабкими прикметами гуцульської вдачі.</i></p> <p>2. <i>Людина з нахилом до природничих наук, він став філологом</i> (З газ.).</p> <p>// <i>Хоча він був людиною з нахилом до природничих наук, але став філологом.</i></p>	Напівпредикативний зворот

Таблиця №45

РЕЧЕННЯ З НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ СУБСТАНТИВНИМИ ЗВОРОТАМИ
(за співвіднесеністю з іншими реченнями)

Місце звороту та семантика	З чим співвідноситься	Приклади	Характер співвідношень
<p>Постпозиція чи препозиція звороту із значенням зовнішніх та внутрішніх ознак особи, роду діяльності, національності, родинних відношень, місця помешкання</p>	<p>СПР означальні з присудком минулого й теперішнього часу</p>	<p><i>Художник надзвичайно широкого діапазону, Панас Карпович і в помічних ролях давав реалістичну трактовку типів, характерів, образів, ситуацій</i> (М. Рильський) // <i>Панас Карпович, який був художником надзвичайно широкого діапазону, і в помічних ролях давав реалістичну трактовку типів, характерів, образів, ситуацій.</i></p> <p><i>До мене підходить друг мого дитинства Григорій Безверхий, архітектор</i> (О.Довженко) // <i>До мене підходить друг мого дитинства Григорій Безверхий, який є архітектор.</i></p>	<p>Синонімічні</p>

Таблиця №46

Речення з НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ ДІЄПРИСЛІВНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ
(за ступенем вираження предикативності)

Граматична характеристика	Приклади	Ступінь предикативності
<p>I. ПЕРСОНАЛЬНІСТЬ – семантична координація з підметом:</p> <p>1) позиція – перед підметом,</p> <p>2) позиція – після підмета,</p> <p>3) підмет у дієприслівниковому звороті,</p> <p>4) ругорядний підмет:</p> <p>а) координація з дав. відм. в односкладних реченнях:</p> <p>б) на місці другорядного підмета – знах. чи род. відмінки:</p> <p>в) відсутність координації – дієприсл. стосується до іншого суб'єкта:</p> <p>II. ВІДНОСНИЙ ЧАС І МОДАЛЬНІСТЬ:</p>	<p><i><u>Перешикувавши</u> бойові лави, <u>котовці</u> стояли віддалік (І. Цюпа).</i> <i><u>Вертаючись</u> вночі з передової, <u>ми</u> через степ до міста підійшли (Л.Первомайський).</i> <i><u>Снаряди, перелітаючи</u> над головою, <u>виють</u> до лісу (О. Гончар).</i> <i><u>Відавши парубки</u> коні та скінчивши діло в церкві, <u>стали собі по цвинтарі походжати</u>сь (Ю. Федькович).</i> <i><u>Сам не помічаючи</u> того, <u>вийшов</u> у відчинені навстіж ворота (А. Головка).</i> <i><u>Ідучи</u> на службу, <u>тяжко мені</u> було тебе покидати (Г. Кв.-Основ'яненко).</i> <i><u>Благословить</u> же <u>мене</u> у шлюб <u>уступаючи</u> (Г. Кв.-Основ'яненко).</i> <i><u>Душа і розум</u> повелівали їй хоч і погинути, а не довести <u>милого чоловіка</u> до нещасної життя з нерівною <u>побравши</u>ся (Г. Кв.-Основ'яненко).</i> <i><u>Іяке ж то твоє життя</u> буде, світом <u>блукаючи</u> (Ю. Федькович).</i> <i><u>Серце</u> болить <u>розказуючи</u>, як то страждала наша сердешна Оксана (Г. Кв. - Основ'яненко).</i> <i><u>І</u> <u>бризкаючи</u> іскрами, <u>коваль вигострює</u> мечів двосічних сталь (М. Рильський).</i></p>	<p>ДРУГОРЯДНИЙ ПРИСУДОК</p> <p>НАПІВПРЕДИКАТИВНИЙ ЗВОРОТ</p>

<p>1. Дієприсл. на <u>-учи-</u> (-ючи) –одночасність, реальність чи ірреальність:</p> <p>2. Дієприсл. на <u>-вши</u>, (-ши) – попередня дія (особливо при Vf мин. часу докон. виду), а недокон. виду – одночасність:</p> <p>3. Нашаровування значень часу, причини, мети, наслідку, умови, допусту на напівпредикативні відношення:</p> <p>4. Дієприслівники у предикативній групі; адвербіалізація дієприслівн. типу – <u>стоячи</u>, <u>сидячи</u>, та фразеологічних зворотів:</p>	<p>2. <u>Полохаючи</u> темну зграю, <u>живіть</u> для людського добра (М. Рильський).</p> <p>3. <u>Слухаючи</u> вашу доповідь, присутні <u>хотіли</u> б <u>довідатись</u> про роботу господарства (Розм.).</p> <p>1. <u>Переступивши</u> поріг, <u>Омелько</u> Хрін <u>зняв шапку...</u> (А. Головка).</p> <p>2. <u>Минувши</u> <u>розбивши</u> тьму, <u>стоїть</u> Кобзар перед очима (М. Рильський).</p> <p>3. <u>Зваривши</u> обід і <u>подавши</u> на стіл, <u>Маруся</u> <u>залюбувалася</u> <u>слізюньками</u> (Г. Кв.-Осн. Яненко).</p> <p>1. <u>Увійшовши</u> в дім <u>Верби</u>, <u>Олена</u> <u>опинилась</u> на порозі великої кімнати (О. Бойченко).</p> <p>2. <u>Вартовий</u> <u>не затримував</u>, <u>бачачи</u> приступ хвороби (Ю. Яновський).</p> <p>3. <u>Вони</u> <u>благословлять</u> і нашу кров, і муки, коли в новім бою, а чи в побідний час, <u>шукаючи</u> в віках опори й запоруки, <u>зупиняться</u> на мить і <u>пригадають</u> нас (Л. Первомайський).</p> <p>4. <u>Поранені</u> <u>достойно залишили</u> цей світ, <u>збудивши</u> <u>ще дужче</u> бажання перемоги (Ю. Яновський).</p> <p>5. <u>Знаєш</u> <u>приказку</u>: <u>давши слово – держись!</u> (А. Головка).</p> <p>6. <u>Не бравши</u> ніколи раніше лопати до рук, я <u>давав</u> <u>двісті</u> <u>процентів</u> <u>норми</u> (Ю. Смолич).</p> <p>1. Старший лейтенант <u>лежав</u> на правому боці, <u>одкинувши</u> голову і подавшись усім тілом вперед (О. Гончар).</p> <p>2. Але <u>спати</u> ми <u>могли</u> тільки <u>стоячи</u> (Ю. Смолич).</p> <p>3. Ми <u>не сиділи</u> <u>згорнувши</u> <u>руки</u> (Ю. Яновський).</p>	<p>ДРУГОРЯДНИЙ ПРИСУДОК</p> <p>ПОШИРЮВАЧІ</p>
---	---	---

Таблиця №47

Речення з НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ ДІЄПРИСЛІВНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ
(за співвіднесеністю з іншими реченнями)

Місце звороту та семантика дієприслівників	З чим співвідноситься	Приклади	Характер співвідношень
1. Постпозиція щодо підмета.	СПР означальне	<i>Будяки, притаївшись неприязною юрбою на рові, шепотіли якісь прокльони невідомо кому (Г. Журба). // Будяки, що притаїлися неприязною юрбою на рові, шепотіли якісь прокльони невідомо кому.</i>	Синонімічні
2. Препозиція дієприслівника зі значенням інтелектуальної дії, психічних процесів щодо головних членів.	СПР причини	1. <i>Добре <u>знаючи</u> ваше непевне становище, я <u>спішу</u> із своїм смутним листом (М. Хвильовий). // Я <u>спішу</u> із своїм смутним листом, бо добре знаю ваше непевне становище.</i> 2. <i>І <u>передчуваючи</u> велику користь, Сафар радісно <u>всміхався</u> (З. Тулуб). // Сафар радісно всміхався, тому що передчував велику користь.</i>	Синонімічні
3. Постпозиція щодо дієслова-присудка із значенням переміщення, руху.	СПР мети	<i>Сюди <u>зібрався</u> крамарі, <u>сподіваючись</u> корисно розпродати свої товари (З. Тулуб). // Сюди зібрався і крамарі, щоб розпродати свої товари.</i>	Синонімічні
4. Дієприслівникова конструкція набуває значення умо-	СПР умови	1. <i><u>Не розбурхавши</u> сестер, він <u>не увійде</u> в свою палату (М. Хвильовий). // Якщо він не розбурхає сестер, то не увійде в свою палату.</i>	Синонімічні

<p>ви при складеному Vf – присудку або в реченнях з подвійним запереченням.</p>		<p>2. Тільки в красу цю <u>вдивившися</u>, ти <u>зможеш впитися</u> й очима, й серцем, всією істотою (В.Винниченко). //Тільки якщо в красу цю вдивившися, ти можеш впитися й очима, й серцем, всією істотою.</p>	
<p>5. Постпозиція щодо присудка у формі теперішнього, минулого, майбутнього часу реальної модальності.</p>	<p>СПР наслідку</p>	<p><i>І <u>розбилась</u> об водяну гладину, праматір Ларти... на бризки <u>розпалась</u>, водяну глибину шумом <u>вкривши</u> (Н. Королева). // І розбилась об водяну гладину, праматір Ларти... на бризки розпалась, так що вкрила водяну глибину шумом.</i></p>	<p>Синонімічні</p>
<p>6. Антонімічне наповнення частин.</p>	<p>СПР допусту</p>	<p><i>До Відня Філько все ж <u>виїхав</u>, маючи в кишені всього-на-всього двісті доларів (І. Вільде). // До Відня Філько все ж виїхав, хоч мав у кишені всього-на-всього двісті доларів.</i></p>	<p>Синонімічні</p>
<p>7. Дієприслівникові конструкції з авторизованим значенням, що семантично поширюють основну частину з погляду оцінки, принагідних зауважень.</p>	<p>СПР розчленованого типу з кореляційним зв'язком (відносно-репродуктивного типу); ССР еднально-поширювального типу</p>	<p><i>Сивий мох і лишайник звисав з гілок, як вовна, надаючи <u>деревам старезного вигляду</u> (З. Тулуб). // Сивий мох і лишайник звисав з гілок, як вовна, що надавало <u>деревам старезного вигляду</u> // Сивий мох і лишайник звисав з гілок, як вовна, і це надавало <u>деревам старезного вигляду</u>.</i></p>	<p>Синонімічні</p>

Таблиця №48

Речення з НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ АД'ЕКТИВНИМИ ЗВОРОТАМИ
(за ступенем вираження предикативності)

Граматична характеристика	Приклади	Ступінь предикативності
1.Персональність – координація в числі, роді, відм. з суб'єктом.	1. <i>Шепче мій <u>край</u>, урожаєм <u>багатий</u>, кличе <u>дорога</u>, <u>легка і крута</u> (А. Малишко).</i> 2. <i>Бурлацьке <u>життя</u>, <u>повне</u> тривоги, <u>несподіванок</u>, <u>випробувань</u>, – це було <u>якраз те</u> (О. Гончар).</i>	Граматичне вираження персональності
2.Темпоральність – залежно від часу головного присудка.	1. <i>Над усім <u>панує</u> тільки <u>ритмічний</u>, <u>стриманий шум</u>, <u>спокійний</u>, <u>певний</u> у собі, як <u>живчик вічності</u> (М Коцюбинський).</i> 2. <i>Свої умови <u>запропонують</u> переможці змагання, <u>здатні</u> <u>тверезо оцінити</u> наявні <u>можливості</u> (З газ.).</i>	Відносний час
3.Модальність – реальна (при різних часах дійсн. сп.), ірреальна (при умовн., наказ. сп.).	1. <i>Не одна там <u>народилась дума</u>, <u>повна щастя</u>, <u>ніжності</u>, <u>журби</u> (М. Рильський).</i> 2. <i>Бійці, <u>рішучі і гнівні</u>, <u>могли б просуватись</u> і далі (З газ.).</i> 3. <i><u>Піднімайтеся</u> на боротьбу проти війни, <u>народи світу</u>, <u>могутні своєю єдністю</u> (З газ.).</i>	Відносна модальність
4.Ступінь предикативності: а) препозиція після підмета б) при непрямих відмінках в) постпозиція після присудка г) препозиція до займенника	1. <i>Але <u>Шумило</u>, <u>свідомий своєї гідності</u>, не починав (А. Головка).</i> <i>І ми, в дитинстві до казок <u>охочі</u>, <u>сміялися і плакали не раз</u> (Л. Дмитренко).</i> 2. <i>Крають плуги для нового засіву <u>землю</u>, від ран <u>живоносних щасливу</u>.</i> (М. Рильський). 3. <i>Ось танк <u>чорніє</u> між ланів, <u>не здатний</u> вже до бою (В. Сосюра).</i> 4. <i><u>Спокійний</u> та <u>тихий</u> на вдачу, <u>він</u> не любив гурту (І. Нечуй-Левицький).</i>	Другорядний присудок Напівпред. зв. Напівпред. зв. Напівпред. зв.

Таблиця №49

Речення з НАПІВПРЕДИКАТИВНИМИ АД'ЕКТИВНИМИ ЗВОРОТАМИ
(за співвіднесеністю з іншими реченнями)

Місце звороту	З чим співвідно-ситься	П Р И К Л А Д И	Характер співвідношень
1. Постпозиція щодо підмета	СПР означальні, займенниково-співвідносні	1. <i>Не одна там народилась <u>дума</u>, <u>повна</u> щастя, ніжності, журби</i> (М. Рильський). // <i>Не одна там народилась дума, <u>що</u> була повна щастя, ніжності, журби.</i> 2. <i>І <u>ми</u>, в дитинстві до казок <u>охочі</u>, сміялися і плакали не раз</i> (Л. Дмитерко). // <i>І <u>ми</u>, <u>хто</u> був у дитинстві до казок <u>охочий</u>, сміялися і плакали не раз.</i> Дума, <u>повна</u> щастя, ніжності, журби // Дума повна щастя, ніжності, журби. І <u>ми</u> , в дитинстві до казок <u>охочі</u> ... // І ми в дитинстві до казок охочі.	Синонімічні
2. Препозиція до займенникового підмета	СПР причини, допусту	1. <i><u>Спокійний</u> та <u>тихий</u> на вдачу, <u>він</u> не любив гурту</i> (І. Н.-Лев.). // <i>Він не любив гурту, <u>тому</u> що був спокійний та тихий на вдачу.</i> 2. <i>З природи <u>мовчазна</u>, <u>вона</u> залюбки слухала веселу та гарну бесіду</i> (М. Коцюбинський). // <i><u>Хоча</u> вона з природи була мовчазна, <u>проте</u> залюбки слухала веселу та гарну бесіду.</i>	Синонімічні
3. Постпозиція при непрямих відмінках	СПР означальні	<i>Крають плуги для нового засіву <u>землю</u>, від ран живоносних <u>щасливу</u></i> (М. Рильський). <i>Крають плуги для нового засіву землю, <u>що</u> від ран живоносних щаслива.</i>	Синонімічні
4. Постпозиція після присудка	Окремі прості речення	<i>Ось танк <u>чорніє</u> між ланів, <u>не</u> здатний вже до бою</i> (В. Сосюра). <i>Ось <u>танк</u> <u>чорніє</u> між ланів. <u>Він</u> <u>не</u> <u>здатний</u> вже до бою.</i>	Синонімічні

Таблиця №50

РЕЧЕННЯ ЗІ ВСТАВНИМИ І ВСТАВЛЕНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

Структурні підтипи	Різновиди суб'єктивно-модальних значень	Найуживаніші засоби вираження	Приклади
I. ВСТАВНІ КОМПОНЕНТИ			
<u>Вставні слова</u>	<p>Виражають ставлення мовця до повідомлення:</p> <p>1) упевненість, достовірність</p> <p>2) невпевненість</p> <p>3) емоційну оцінку, особисте сприйняття</p> <p>4) різнобічний зв'язок повідомлюваного з дійсністю</p> <p>5) послідовність викладу думок</p> <p>6) авторство, джерело повідомлення</p> <p>7) активізацію уваги співрозмовника</p> <p>8) форми ввічливості</p>	<p>безперечно, безумовно, без сумніву, звичайно, звісно, природно; очевидно, мабуть, можливо, напевне, певно, видно, здається, здавалосьь;</p> <p>власне, правда, щоправда, на жаль, на щастя, на радість, на диво;</p> <p>як правило, як виняток, як завжди, бувало, як відомо, як і колись, як і всюди;</p> <p>до слова, словом, до речі, між іншим, по-перше, по-друге, наприклад, зокрема, навпаки, насамперед, нарешті, отже;</p> <p>по-моєму, по-їхньому, по-твоєму, кажуть;</p> <p>знаєш, чуєш, уяви, слухай, скажімо, розумієш, повір, вірите, думаєте;</p> <p>будь ласка, їй-богу;</p>	<p><i>І безперечно, треба вчитися передусім на власних помилках (З газ.).</i></p> <p><i>Здавалосьь, далі пливти нема куди (В. Підмогильний).</i></p> <p><i>На жаль, реальне життя часто розчаровує (З газ.). Власне, справа йшла тільки про історичні аналогії (М.Хвильовий).</i></p> <p><i>Успіхи в навчанні, як відомо, не приходять самі собою (Розм.).</i></p> <p><i>Навпаки, відверта розмова з матір'ю виявилася корисною (Розм.).</i></p> <p><i>По-моєму, краще не скажеш (Розм.).</i></p> <p><i>А диви, у Чуйманів світиться (Ю. Мушкетик).</i></p> <p><i>Будь ласка, заходь до хати (Розм.).</i></p>

<p>ВСТАВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ</p>	<p>1) із значенням впевненості, достовірності 2) із значенням невпевненості, сумніву 3) із значенням оцінки, сприйняття 4) що вказують на різнобічний зв'язок повідомлюваного з дійсністю 5) виражають послідовність викладу думок</p> <p>6) виражають авторство, джерело повідомлення</p> <p>7) спрямовані на активізацію уваги співбесідника 8) форми ввічливості</p>	<p>звісна річ, ясна річ, певна річ; може бути; на превеликий жаль, на моє щастя, твоя правда; як і все інше, на крайній випадок, у всякому разі; з одного боку, з іншого боку, іншими словами, своєю чергою, інакше кажучи, головним чином, таким чином, так би мовити, одним словом; на мою думку, на його думку, на твій погляд, на мій погляд, з точки зору автора, за даними джерела чи автора; слово честі;</p>	<p><i>Певна річ, без підручників школа обійтися не може (Розм.). Чи той хлопчик, може бути, загубився? (Розм.). Твоя правда, децю встигли зробити (Розм.). У всякому разі, треба брати теплий одяг з собою (Розм.).</i></p> <p><i>З одного боку, шкода матері, з другого, і дочку можна зрозуміти (3 газ.).</i></p> <p><i>На мій погляд, нічого гіршого немає за байдужість (Розм.).</i></p>
<p>ВСТАВНІ РЕЧЕННЯ</p>	<p>1) із значенням упевненості, достовірності 2) із значенням невпевненості, сумніву 3) із значенням оцінки, сприйняття повідомлюваного</p>	<p>будьте ласкаві; немає сумніву, не було сумніву, само собою зрозуміло, це природно, це безсумнівно; як мені здається, йому здалося, як йому здавалось; скажу відверто, по правді зізнаюсь, я б сказав, я думаю,</p>	<p><i>Слово честі, все буде між нами (М. Стельмах). Скажіть, будьте ласкаві, котра година? (Розм.). Дитина, сумніву немає, буде жити (Розм.).</i></p> <p><i>Як мені здається, дні стали коротшими давно вже (Розм.). Відверто скажемо, інакше й бути не могло (3 газ.).</i></p>

	<p>4) виражають різнобічний зв'язок повідомлюваного з дійсністю</p> <p>5) вказують на послідовність викладу думок, їх зв'язок</p> <p>6) вказують на авторство, джерело повідомлення</p> <p>7) спрямовані на активізацію уваги співрозмовника</p> <p>8) форми ввічливості</p>	<p>як я сподіваюсь, як мені уявляється, нічого не скажеш; як бувало раніше, як ведеться, як годиться, як бачимо, чого слід було чекати, як і слід було сподіватися;</p> <p>треба зазначити, доречно згадати, не зайвим буде нагадати, варто сказати, як зазначалося вище, принагідно зазначимо, до речі буде сказати, нарешті скажемо, доводиться констатувати, мусимо констатувати, іншими словами скажемо;</p> <p>як я вважаю, я надіюсь, як зазначає автор, як сказав журналіст, як відзначив автор, як повідомила газета, читаємо у пресі, як кажуть у нас;</p> <p>як ви знаєте, чи ви чуєте, можете собі уявити, хіба не знаєш, повірте мені, уявіть собі, скажімо прямо, зізнайтеся, зізнаймося;</p> <p>даруйте, даруйте на слові, ласкаво просимо, перепрошую, вибачте мені, пробачте за турботу, прошу вибачення;</p>	<p><i>Успіх в економіці, як і слід було сподіватися, це справа часу (З газ.).</i></p> <p><i>До речі буде сказано, я де в чому згоден з вами (Розм).</i></p> <p><i>Доброго, кажуть у нас, дождити треба, а лихе – саме прийде (Панас Мирний); На устах, відчував він, стрімилі уже слова (Б.Лепкий).</i></p> <p><i>Та от, уяви собі, і не довелося чекати (А. Головка).</i></p> <p><i>А як Ваш альманах буде вже випечатаний, то пришліть, ласкаві будьте, мені хоть один примірник (Ю.Федькович).</i></p>
--	--	---	---

IX. Складне речення

Таблиця №51

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНА ОДИНИЦЯ

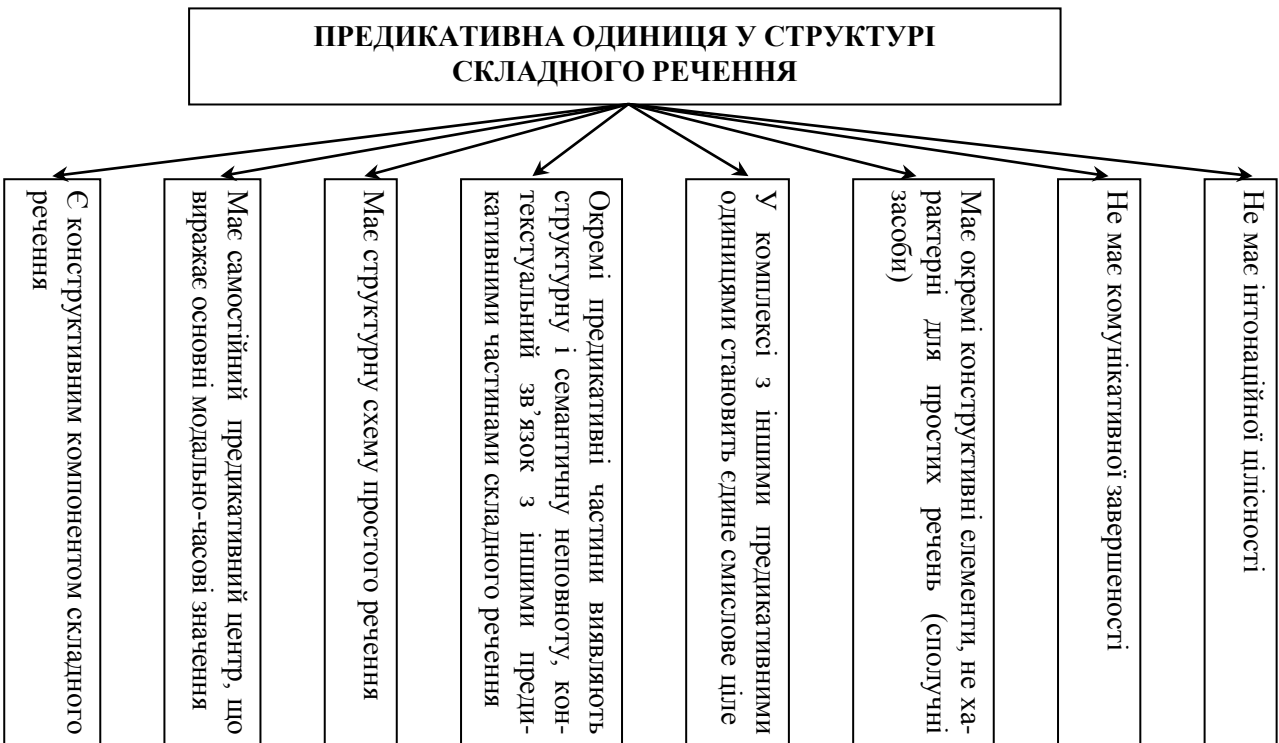
Таблиця №52

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПРОСТИХ І СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ**

Аспект зіставлення	Прості речення	Складні речення
I. Спільні ознаки		
1) з граматико-синтаксичного боку	1. Предикативні синтаксичні одиниці-конструкції. 2. Наявність структурної схеми. 3. Наявність парадигми.	
2) із семантичного боку	Наявність семантичної структури.	
3) із комунікативного боку:	Наявність актуального членування, інтонаційного оформлення, комунікативної цілісності.	
4) функція	Призначені функціонувати в ролі самостійної комунікативної одиниці повідомлення.	
II. Відмінні ознаки		
	1. ПР складається з певних словоформ, тобто елементів, значно відмінних від речення. Синтаксичні зв'язки реалізуються між членами речення.	1. СР складається з предикативних одиниць (ПО), тобто з елементів, більш близьких до поняття простого речення. Синтаксичні зв'язки реалізуються між ПО.
	2. ПР – структура монопредикативна.	2. СР – структура поліпредикативна.
	3. Граматичним значенням ПР є предикативність.	3. Граматичним значенням СР є поліпредикативність частин ПО та відношення між ними.
	4. Моделі ПР визначаються компонентним складом предикативних одиниць.	4. Моделі ПР визначаються тими ознаками, що об'єднують кілька предикативних одиниць в одне ціле.
	5. Просте (неускладнене) речення є переважно монопропозитивним, що функціонує як повідомлення про одну ситуацію реальної дійсності.	5. СР є поліпропозитивним, що функціонує як повідомлення про дві чи більше ситуації та відношення між ними.

Таблиця №53

СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ ПРЕДИКАТИВНОЇ ОДИНИЦІ ЯК КОМПОНЕНТА СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Таблиця №54

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНОЇ ОДИНИЦІ

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

З ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНОГО ПОГЛЯДУ

- 1) **поліпредикативність**, що виявляється в наявності кількох ПО;
- 2) структурна схема – абстрактний зразок, за яким будується мінімальна конструкція СР певного типу;
- 3) відповідний **синтаксичний зв'язок** – сполучниковий (сурядний, підрядний) і безсполучниковий (недиференційований);
- 4) **засоби вираження синтаксичних відношень** – сполучники і сполучні слова; анафоричні елементи, інтонація.

З СЕМАНТИЧНОГО ПОГЛЯДУ

- 1) **поліпропозитивність** (кожна ПО містить окрему пропозицію);
- 2) семантико-синтаксичні відношення, що виникають між двома пропозиціями (ситуаціями дійсності);
- 3) наявність двох (і більше) предикатів з їх внутрішньою семантико-синтаксичною валентністю, що визначає семантичну структуру кожної ПО;
- 4) семантична та інтонаційна цілісність предикативних частин.

З КОМУНІКАТИВНОГО ПОГЛЯДУ

- 1) функціонування у ролі окремої комунікативної одиниці;
- 2) функціонування у складі тексту;
- 3) своєрідність ремо-тематичного членування, що зумовлено ситуацією мовлення та відповідним комунікативним завданням.

Таблиця №55

СТРУКТУРНА СХЕМА СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

СТРУКТУРНА СХЕМА – абстрактний зразок, за яким будується мінімальна конструкція складного речення певного типу. Вона враховує:

СТРУКТУРНА СХЕМА

1) кількість предикативних одиниць ($S_1, S_2, S_3, \dots$)

2) вид синтаксичного зв'язку між компонентами

3) засоби вираження семантико-синтаксичних відношень

4) порядок розташування ПО

5) будову предиката, його модальні та ви́до-часові характеристики

Сполучниковий (сурядний, підрядний)

Резсполучниковий (недиференційований)

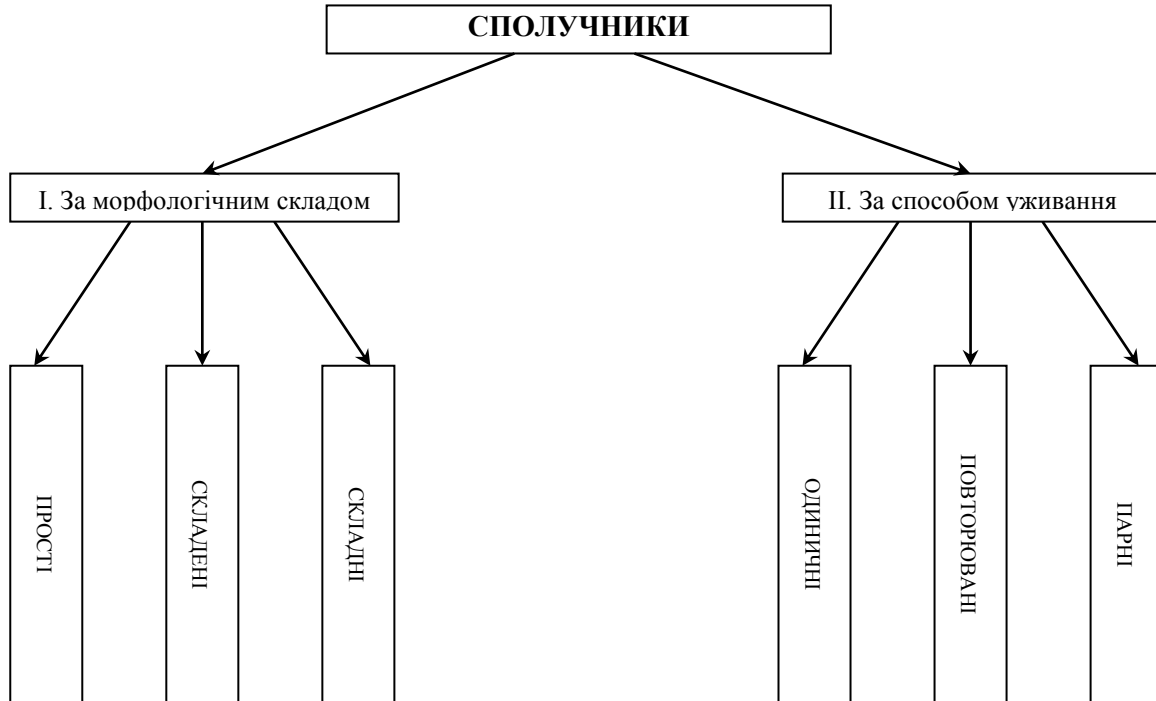
Сполучники

Сполучні слова

Розділові знаки, що відповідають інтонації

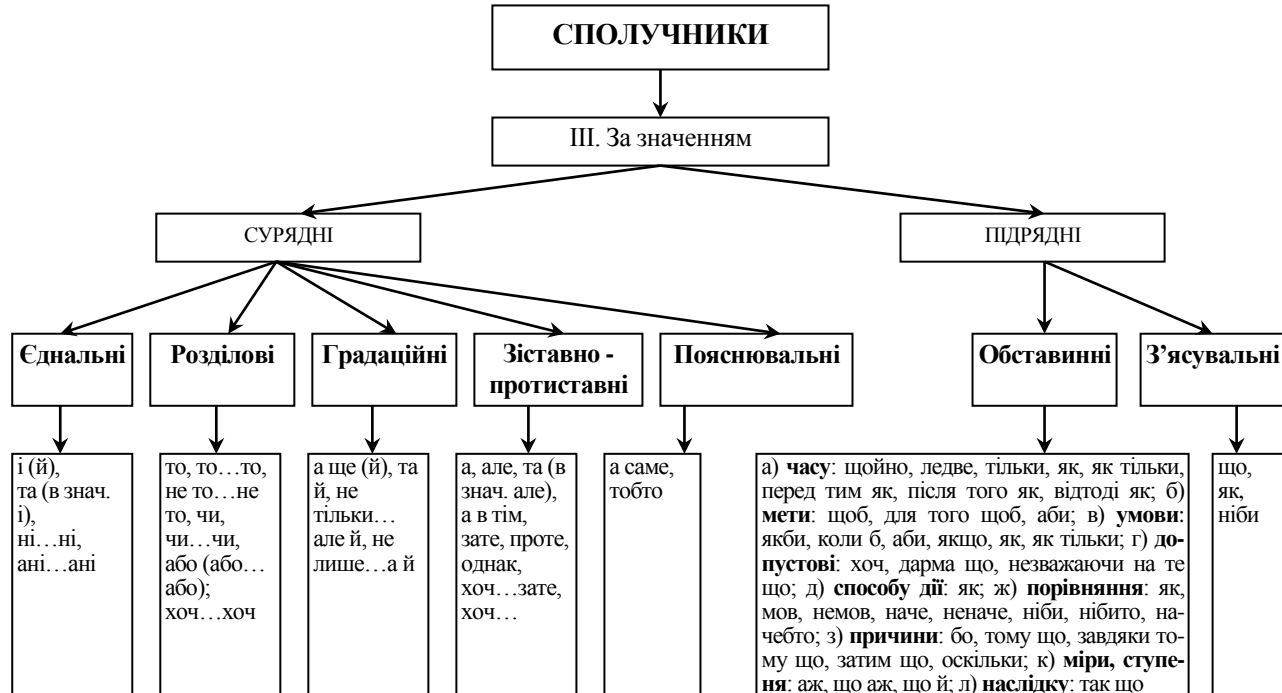
Таблиця №56

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОЛУЧНИКОВИХ ЗАСОБІВ ЗВ'ЯЗКУ ПО У СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ
Частина 1

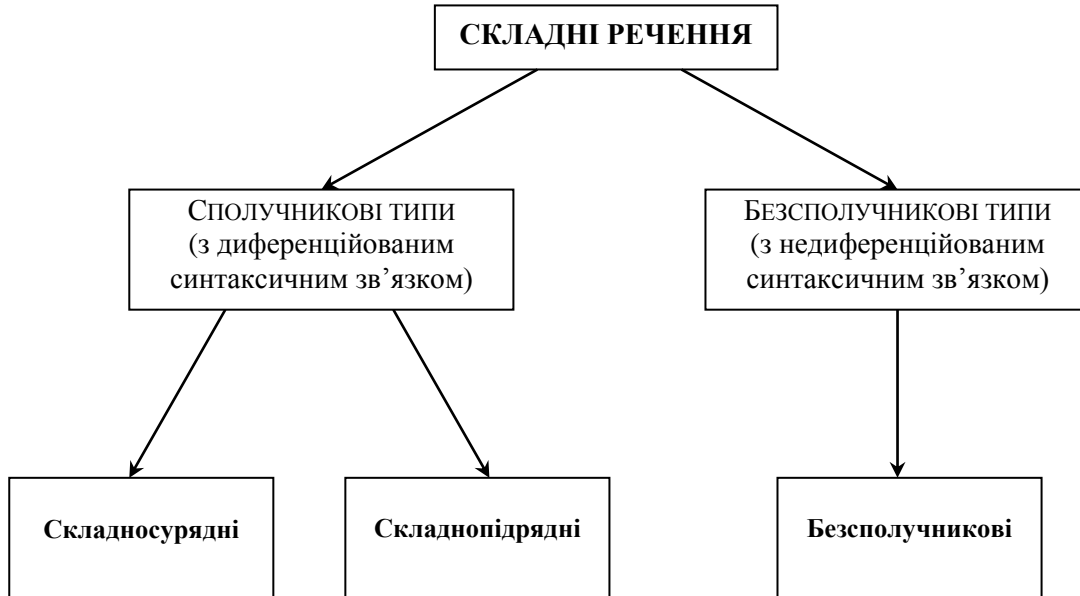
Таблиця №56

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОЛУЧНИКОВИХ ЗАСОБІВ ЗВ'ЯЗКУ ПО У СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ
Частина 2

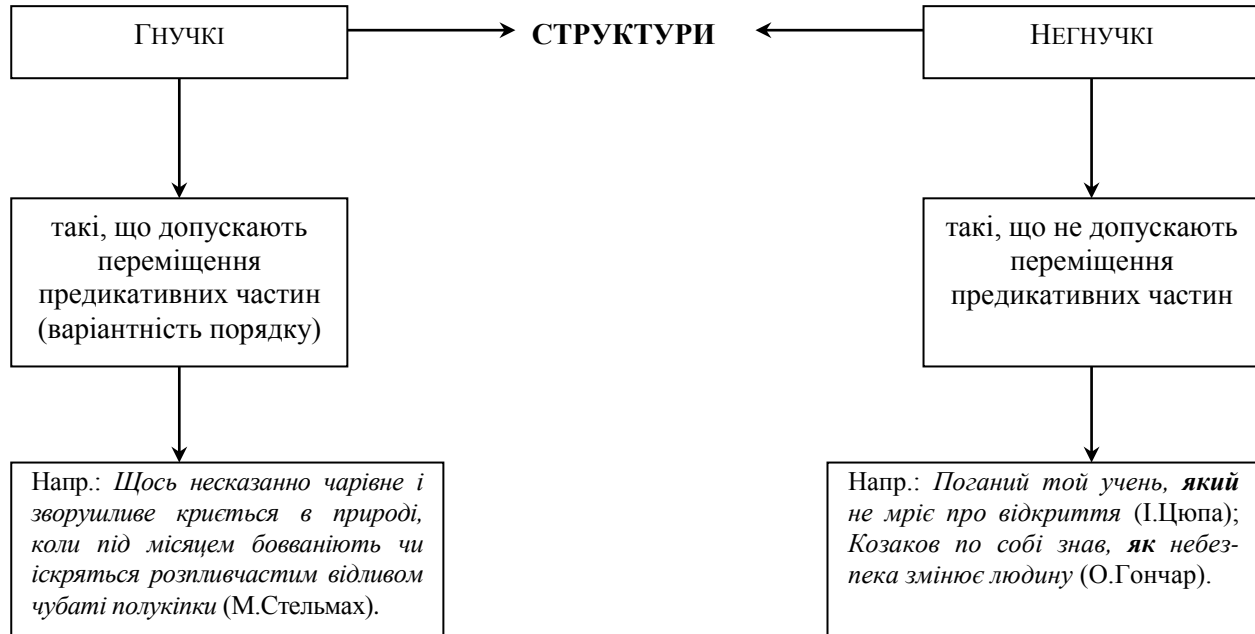
Таблиця №57

ЗАГАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ

Таблиця №58
ТИПИ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ ЗА СТРУКТУРОЮ

Х. Складносурядне речення

Таблиця №59

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СКЛАДНОСУРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

```
graph TD; A[СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ] --> B[Формальні ознаки]; A --> C[Семантичні ознаки]; A --> D[Комунікативні ознаки];
```

Формальні ознаки:

- 1) сурядний сполучниковий зв'язок (єднальні, приєднувальні, розділові, протиставні, градаційні, пояснювальні сполучники);
- 2) сполучники займають позицію між ПО;
- 3) при відкритій структурі – необмежена кількість ПО, що становлять незамкнений сурядний ряд;
- 4) при закритій структурі – обмежена кількість ПО (дві), що становлять замкнений ряд;
- 5) особливості синтаксичної будови ПО (предикативні частини побудовані за схемою простого речення – двоскладного чи односкладного);
- 6) співвідносність форм присудків;
- 7) порядок ПО (фіксований чи нефіксований).

Семантичні ознаки:

- 1) кожна ПО виражає окрему пропозицію;
- 2) сурядні сполучники (семантичні й асемантичні) виражають семантико-синтаксичні відношення між пропозиціями ПО у складносурядному реченні.

Комунікативні ознаки:

- 1) функціонує в ролі окремої комунікативної одиниці;
- 2) є структурним компонентом тексту;
- 3) має своєрідне ремо-тематичне членування, що зумовлюється ситуацією мовлення та відповідним комунікативним завданням.

Таблиця №60

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

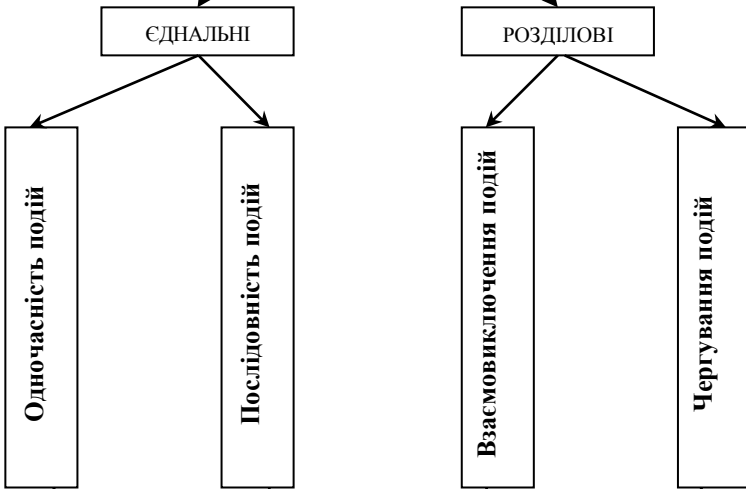
Таблиця №61

СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ВІДКРИТОЇ СТРУКТУРИ

I. Типи ССР за структурою:

II. Розряди речень за семантикою:

III. Засоби зв'язку

і (й),
та (в знач. і),
ні...ні,
ані...ані,
а (в єдн.
знач.)

або,
або...або,
хоч...хоч,
чи,
чи...чи,
чи то...чи то,
то...то,
не то...не то

Таблиця №62

**СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ,
ЩО ДОПУСКАЮТЬ ДРУГИЙ СПОЛУЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ
(З ОДИМ ПОКАЗНИКОМ ЗВ'ЯЗКУ)**

I. Типи ССР за структурою:

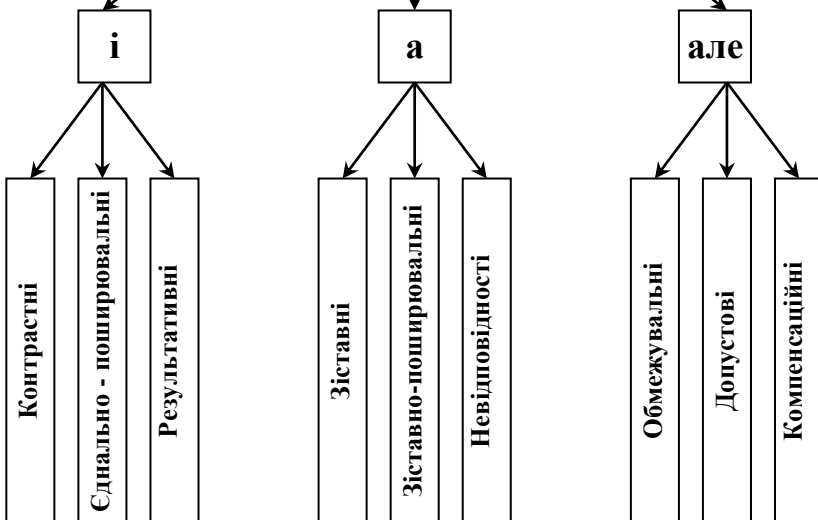
СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ

II. Розряди речень
за семантикою:

такі, що допускають другий
сполучний елемент

З одним показником зв'язку

III. Засоби
зв'язку

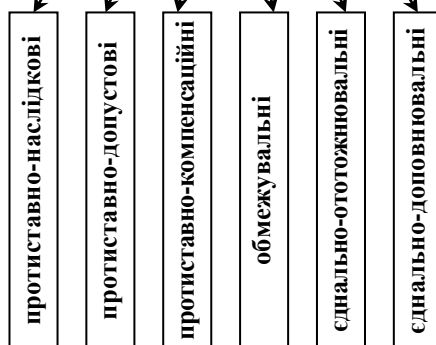
Таблиця №63

**СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ,
ЩО ДОПУСКАЮТЬ ДРУГИЙ СПОЛУЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ
(З ДВОМА ПОКАЗНИКАМИ ЗВ'ЯЗКУ)**

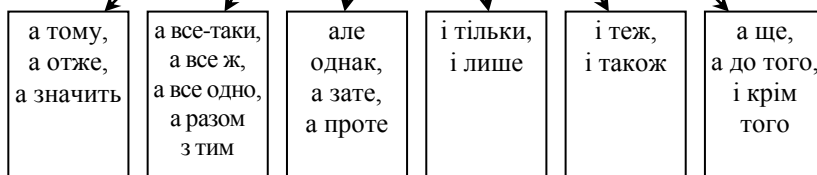
I. Типи ССР за структурою:

II. Розряди речень за семантикою:

III. Засоби зв'язку

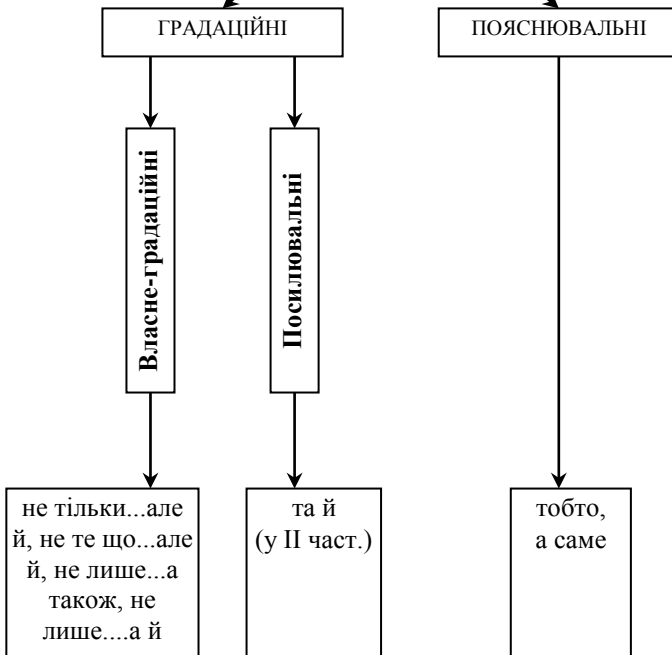
Таблиця №64

**СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЗАКРИТОЇ СТРУКТУРИ,
ЩО НЕ ДОПУСКАЮТЬ ДРУГОГО СПОЛУЧНОГО ЕЛЕМЕНТА**

I. Типи ССР за структурою:

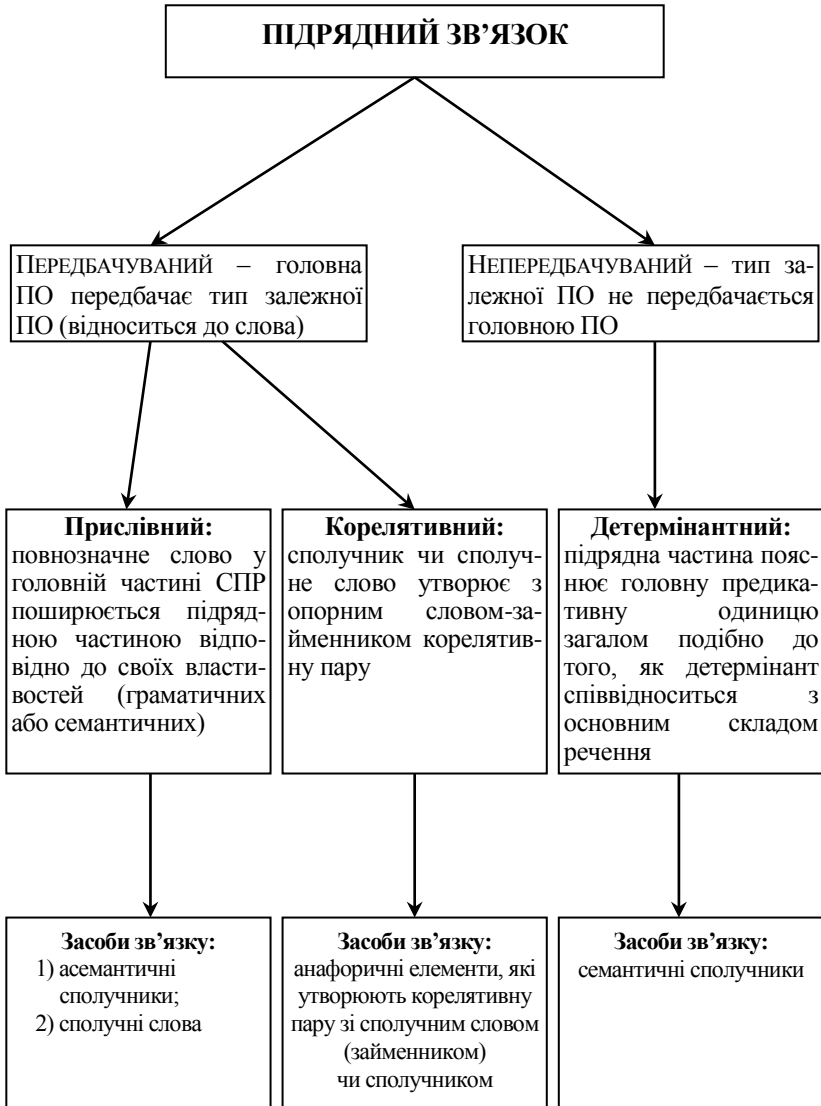
II. Розряди речень
за семантикою:

I. Складнопірядне речення

Таблиця №65

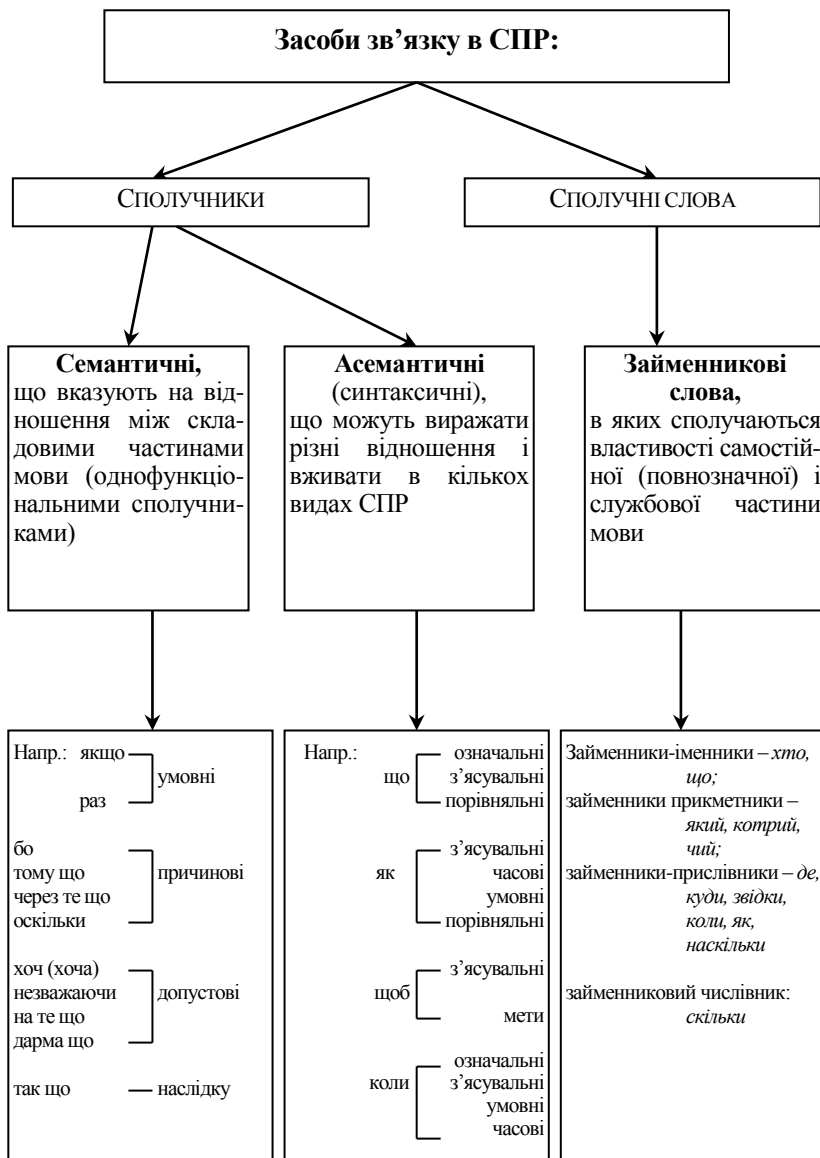
ТИПИ ПІДРЯДНОГО ЗВ'ЯЗКУ ПО В СКЛАДНОПІРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ

Таблиця №66

ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ В СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ

Таблиця №67

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ

СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Формальні ознаки:

1. Синтаксична єдність предикативних частин, а не сполучення простих речень.
2. ПО будується за структурною схемою простого речення (двоскладного чи односкладного).
3. Структурні частини (ПО) поєднані підрядним зв'язком (на основі граматичної нерівноправності).
4. Наявність головної ПО – частини, що підпорядковує залежну, та підрядної ПО – частини, синтаксично залежної від головного ПО.
5. Підрядний зв'язок оформляється за допомогою підрядних сполучників (семантичних/асемантичних), сполучних слів та анафоричних елементів.

Семантичні ознаки:

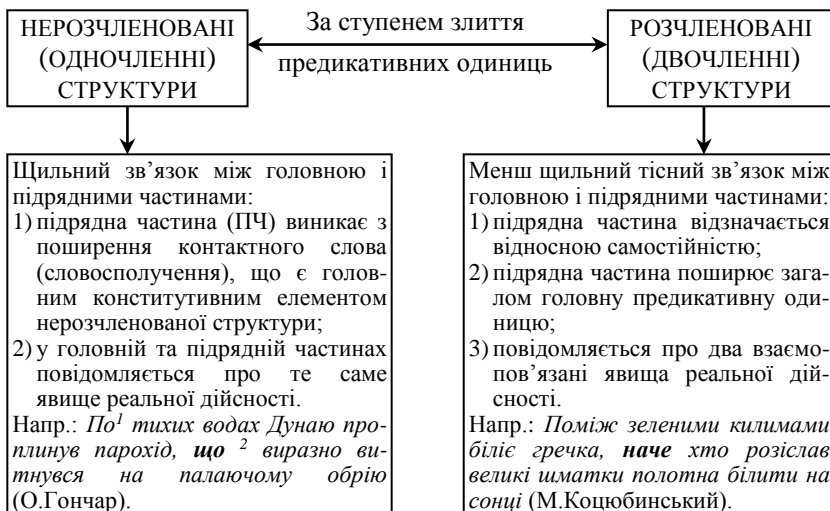
1. Наявність головної та залежної пропозиції, між якими встановлюються семантико-синтаксичні відношення.
2. Типи семантико-синтаксичних відношень оформляють спеціалізовані семантичні сполучники (часові, причинові, цільові та ін.), співвідносні та сполучні слова (у деяких конструкціях).

Комунікативні ознаки:

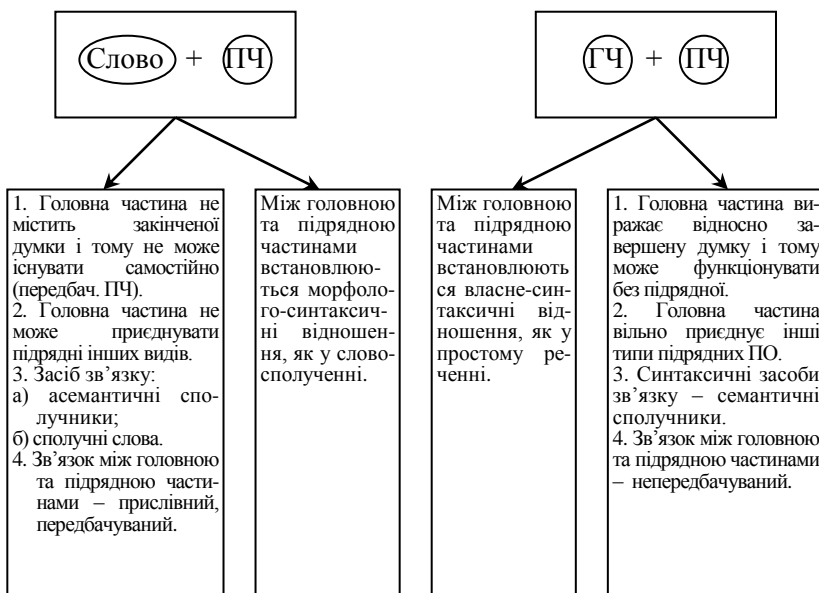
1. Функціонує в ролі окремої комунікативної одиниці.
2. Є структурним компонентом тексту.
3. Має своєрідне рематичне членування, що зумовлюється ситуацією мовлення та відповідним комунікативним завданням.

Таблиця №68

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ
СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ**

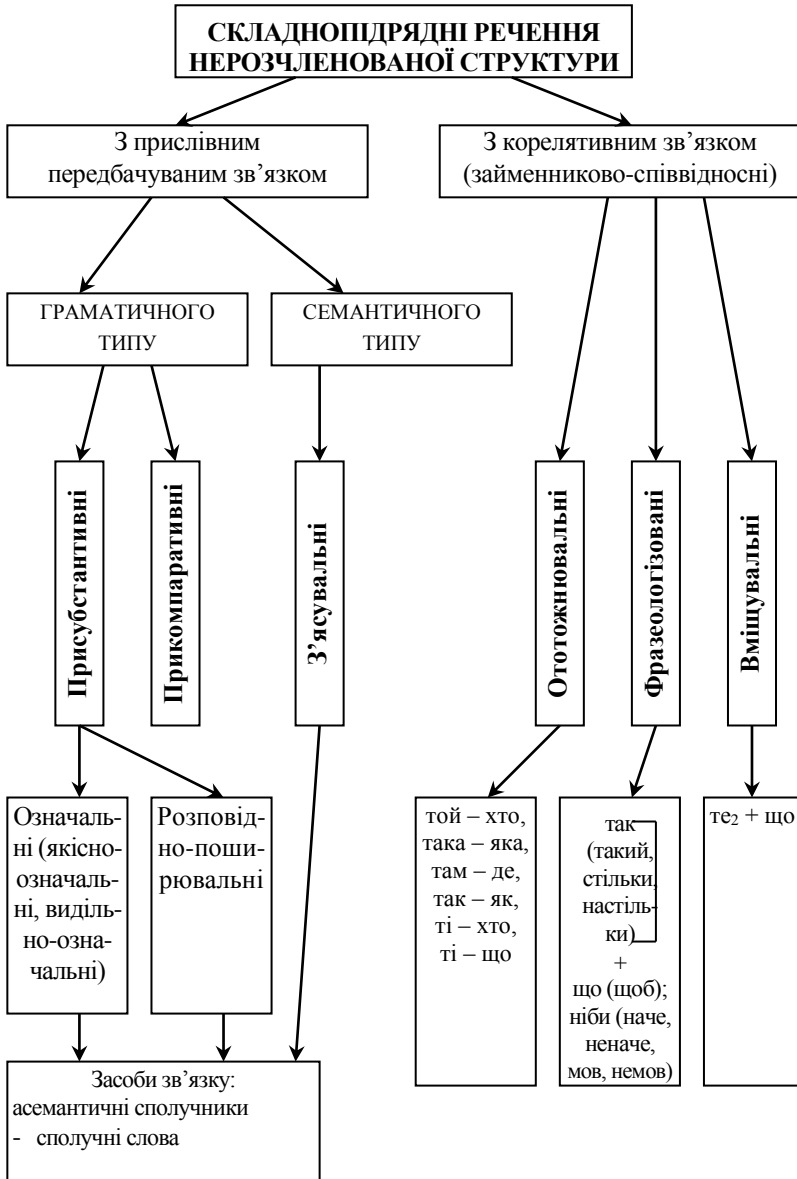

Будова:

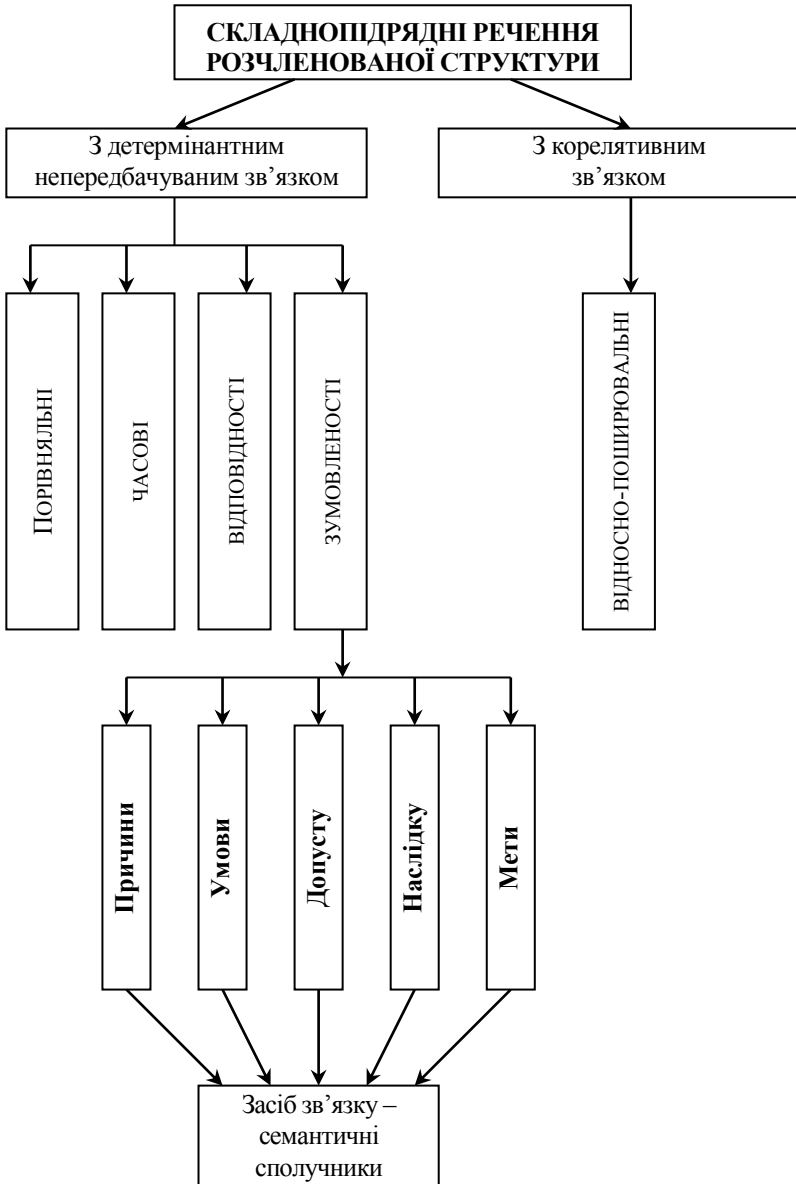
Таблиця №69

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ НЕРОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ

Таблиця №70

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ РОЗЧЛЕНОВАНОЇ СТРУКТУРИ

ХІІ. Складне безполучникове речення

Таблиця №71

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СКЛАДНОГО БЕЗПОЛУЧНИКОВОГО РЕЧЕННЯ

СКЛАДНЕ БЕЗПОЛУЧНИКОВОЕ РЕЧЕННЯ

Формальні ознаки:

- 1) поліпредикативна одиниця, складається з двох і більше предикативних частин;
- 2) будується за структурною схемою складного речення;
- 3) предикативні частини поєднуються безполучниковим зв'язком (інтонацією, співвідношенням форм присудків, наявністю спільних лексичних компонентів, порядком розміщення ПО тощо);
- 4) при відкритій структурі – необмежена кількість ПО, що становлять незамкнений ряд;
- 5) при закритій (типізованій/нетипізованій) структурі – обмежена кількість ПО (дві), що становлять замкнений ряд;
- 6) при нефіксованому порядку ПО – гнучка структура; при фіксованому порядку ПО – негнучка структура;
- 7) предикативна частина складного безполучникового речення будується за схемою простого речення (двоскладного чи односкладного).

Семантичні ознаки:

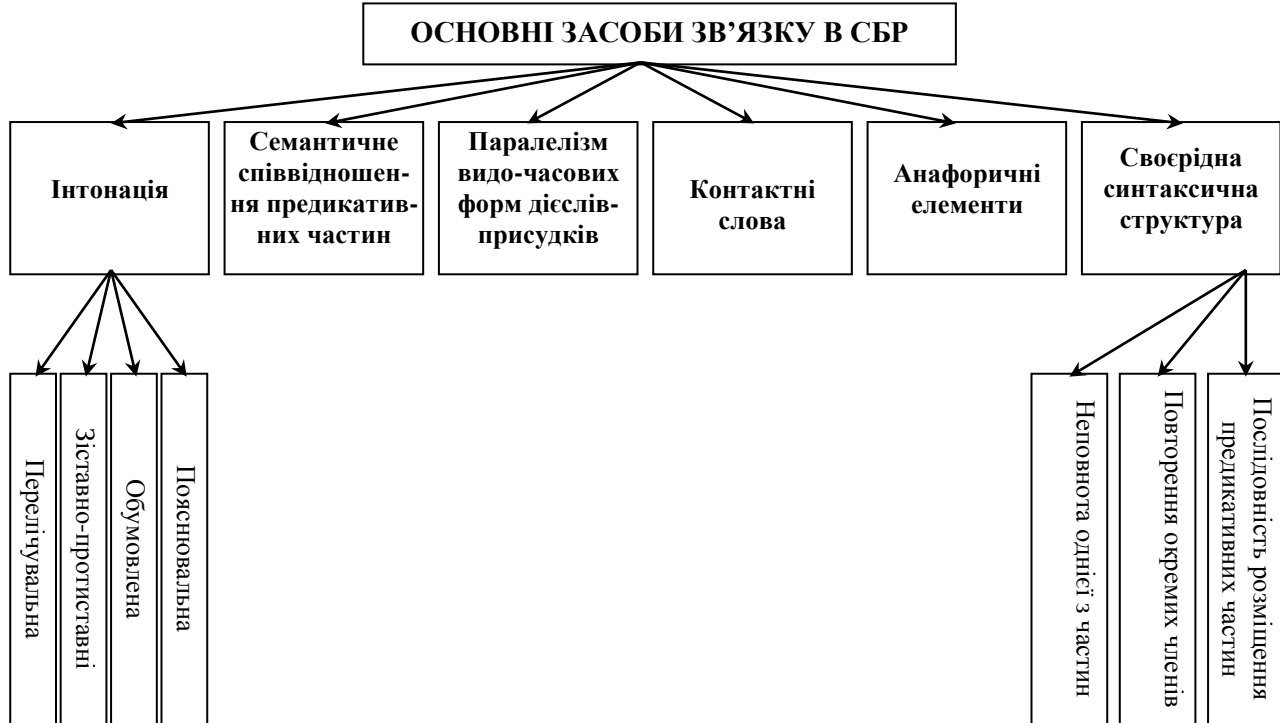
- 1) кожна ПО виражає окрему пропозицію;
- 2) недиференційовані семантико-синтаксичні відношення між пропозиціями ПО виражаються за допомогою інтонації, що передається на письмі відповідним розділовим знаком – комою, двокрапкою та тире, рідше – крапкою з комою.

Комунікативні ознаки:

- 1) функціонує в ролі окремої комунікативної одиниці;
- 2) є структурним компонентом тексту;
- 3) має своєрідне ремо-тематичне членування, що зумовлюється ситуацією мовлення та відповідним комунікативним завданням;
- 4) виявляє синонімічні відношення із сполучниковими (складносурядними і складнопідрядними) реченнями.

Таблиця №72

ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ СКЛАДНОГО БЕЗСПОЛУЧНИКОВОГО РЕЧЕННЯ (СБР)

Таблиця №73

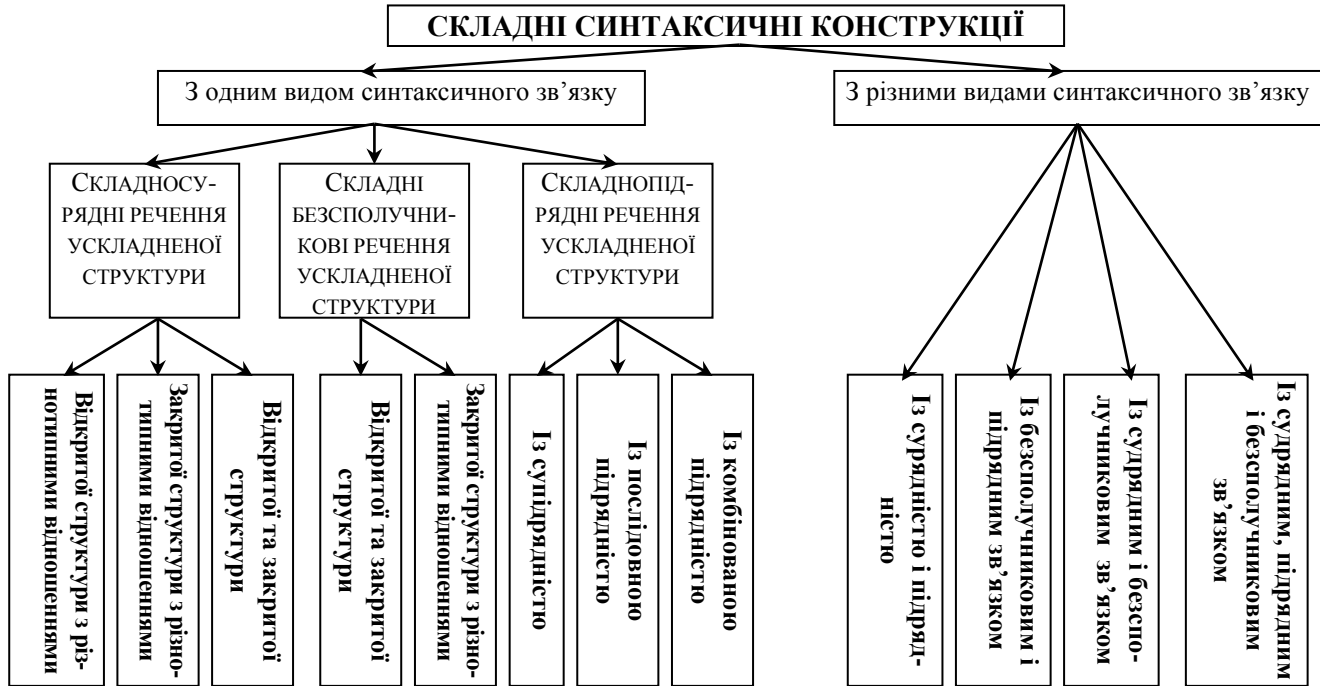
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СКЛАДНИХ БЕЗПОЛУЧНИКОВИХ РЕЧЕНЬ

ХІІІ. Складні синтаксичні конструкції (складні ускладнені речення)

Таблиця №74

КЛАСИФІКАЦІЯ СКЛАДНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ (ССК)

Таблиця №75

**СПІВВІДНОШЕННЯ ОЗНАК ТА СТРУКТУРИ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО
РЕЧЕННЯ УСКЛАДНЕНОГО ТИПУ**

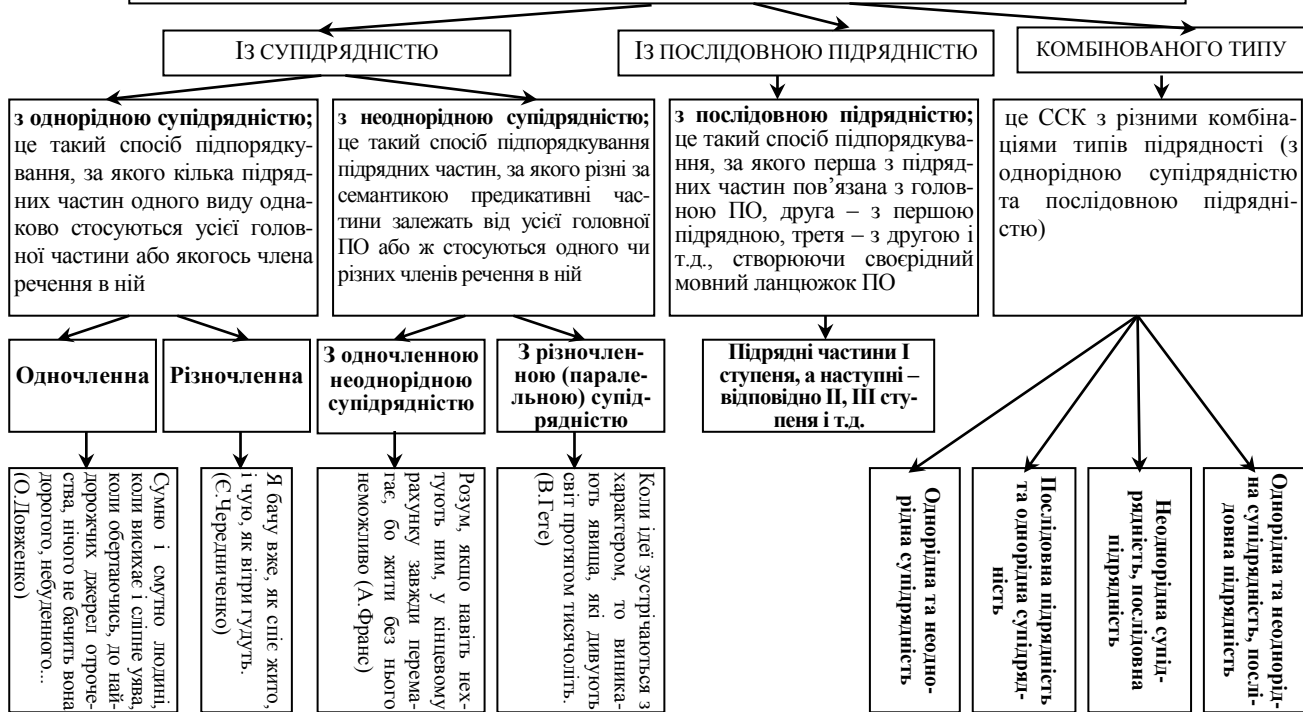
Ознаки	Структура	
	Супідрядність	Послідовна підрядність
1. Кількість компонентів (більше двох)	+	+
2. Наявність головної і підрядної частин	+	+
3. Залежність підрядних від однієї головної частини	+	-
4. Суміщення в одному компоненті функцій головної і підрядної частин	-	+
5. Можливість суміщення сурядності з підрядністю	+	-
6. Наявність певних сполучників і сполучних слів	0	0
7. Вживання підрядних частин певного типу	0	0
8. Місце підрядної частини	0	0
9. Кількість підрядних	0	0

- +   –   наявність ознаки;
 -     –   відсутність ознаки;
 0   –   нерелевантна ознака або нечасте вживання.

Таблиця №76

СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ З ПІДРЯДНИМ ЗВ'ЯЗКОМ

ССК З ТРЬОМА І БІЛЬШЕ ПО, ПОЄДНАНИМИ ПІДРЯДНИМ ЗВ'ЯЗКОМ

XIV. Конструкції чужого мовлення

Таблиця №77

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ

ЧУЖЕ МОВЛЕННЯ – це різні способи передачі мовлення чи думок якоїсь особи, що включаються в авторську розповідь. Форми й засоби передачі чужого мовлення залежать від ситуації спілкування, від мети, призначення повідомлення.

Способи передачі чужого мовлення	Визначення	Характерні ознаки, приклади
1.ПРЯМА МОВА	Точно відтворений чужий вислів із збереженням його лексичних, синтаксичних та інтонаційних особливостей.	Конструкції з прямою мовою складаються із двох компонентів: чужої мови як змістового ядра та слів автора , які її вводять, коментують, напр.: <i>Мати по хвилинному мовчанні зазирнула йому в очі своїми затуманеними сльозами очима і попросила: “Бережися, сину!”</i> (Н. Рибак).
2.НЕПРЯМА МОВА	Спосіб передачі чужої мови, при якому відтворюється лише її зміст, без збереження лексичних, синтаксичних і стилістичних особливостей.	Непряма мова зі словами, які її вводять, становить одне складнопідрядне речення і виступає в ньому підрядною частиною щодо слів автора, напр.: <i>Козаки просять, щоб глянув батько на них перед смертним часом</i> (О. Довженко).

<p>3.НЕВЛАСНЕ ПРЯМА МОВА</p>	<p>Особливий стилістичний прийом, за допомогою якого автор глибоко розкриває внутрішні почуття героїв, їх думки, переживання, прагнення.</p>	<p>Невласне пряма мова становить суміш непрямої мови з елементами прямої, зберігаючи певною мірою при цьому порядок слів, інтонацію, дослівні вислови, емоційність, напр.: <i>І знала я, що в сих моїх очах моя недоля. Тільки що робити? Хіба осліпнути?</i> (Леся Українка).</p>
<p>4. Речення зі вставними та вставленими конструкціями, що вказують на автора чи джерело повідомлення</p>	<p>Окремий різновид речень, в яких вставні та вставлені компоненти вказують на джерело чи автора повідомлення.</p>	<p><i>Але, я думаю, найбільш на Україну Тягли його відтіль ті струни потайні.</i> (М. Рильський) <i>І все-таки, як відзначив доповідач, багато наукових розробок не було запроваджено</i> (Газ.).</p>
<p>5.Речення з дієсловами мовлення, повідомлення та поширювачами об'єктного типу, що виражають тему чужого мовлення</p>		<p><i>Нам повідомили про заплановане на цю суботу відвідування драмтеатру</i> (Розм.).</p>
<p>6. СКЛАДНІ БЕЗСПОЛУЧНИКОВІ РЕЧЕННЯ</p>	<p>Окремий різновид складних безсполучникових речень, в якому передаються з'ясувальні відношення.</p>	<p>Друга частина складного безсполучникового речення відтворює пряму мову, напр: <i>А люди кажуть: міни там довкола</i> (Л. Костенко).</p>

7. ДІАЛОГ	Дослівно відтворена розмова двох осіб.	<p><i>Офіцер з переконливою звичною усмішкою звертається до Тимоша, як до школяра:</i> – Так ти українець? – Так. Але я робітник. (О. Довженко)</p>
8. ПОЛЛОГ	Дослівно відтворена розмова багатьох осіб.	<p>– <i>Ти не плач, – скільки могла жалісливо сказала дівчинка, – я тебе не кину.</i> – <i>Я не плачу. Нічого. Я буду вже Депутатом Балтики.</i> – <i>І я, – приєдналася з солідарності інша дівчина, підібгавши ногу.</i> (Ю. Яновський)</p>
9. ЦИТАТА	Особливий різновид чужого мовлення, що являє собою дослівно переданий уривок з якогось твору.	<p><i>О. Гончар писав: "Щоб виховати людину високого інтелекту, красиву й багату емоційно, вчитель не може обійтися без книги, без цілого світу художніх образів."</i></p>

XV. Текст. Способи і засоби поєднання речень у тексті

Таблиця №78

ТЕКСТ, ЙОГО ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Найважливіші ознаки тексту	Елементи і компоненти тексту	Види зв'язку елементів і компонентів у тексті	Засоби зв'язку	Приклади
Наявність певної кількості речень, об'єднаних змістовою єдністю	Компоненти тексту: 1) речення;	КОНТАКТНИЙ (пов'язувані компоненти чи елементи знаходяться поряд) $D_1=D_2$	1.Близькі за змістом слова (займенники, прислівники, числівники та інші засоби): лексичні і контекстуальні синоніми.	1) <i>Учитель</i> для школи – це те саме, що сонце для всесвіту. Він джерело тієї сили, яка надає руху всій машині. Остання заіржавіє в мертвому заціпенінні, якщо він не зуміє вдихнути в неї життя і рух...(А. Дістерверг).
Наявність теми і основної думки висловлювання	2) групи речень, об'єднані логічним і синтаксичним зв'язком, виділені в окремі абзаци.	ДИСТАНТНИЙ (пов'язувані компоненти чи елементи знаходяться на відстані) $D_1...D_4 (=D_1)$.	2.Повторення слів.	2) <i>Праця педагога</i> – це насамперед праця серця , і лише тому, що це праця серця , це й творчість розуму. Пам'ятай, що немає в світі важчої, виснажливішої для серця праці , ніж праця педагога (В. Сухомлинський).
Змістовий і граматичний зв'язок між реченнями Послідовність викладу	Елементи тексту: 1) дане (тема, предмет висловлювання) (Д); 2) нове (Н) – основний зміст висловлювання	ЛАНЦЮГОВИЙ (послідовний) – певний елемент попереднього речення стає вихідним пунктом у наступному реченні $D_1 - N_1 = D_2 - N_2 = ...$	3.Слова, що вказують на послідовність розгортання змісту: а) слова з часовим значенням (<u>тоді, одного разу, було це...</u> , <u>через кілька днів, пізніше, в той час, згодом, раніше</u> та ін.);	3) <i>На початку літа, в червні</i> , не лише на луках, а по всій території зацвітали буйні трави, все витьохкувало піснями. Саме о такій порі любив Андрій Малишко бувати в Ірпені . Він жив у ма-

<p>Логічна повнота і завершеність викладу</p>		<p>ПАРАЛЕЛЬНИЙ (речення граматично рівноправні) Д1 – Н1, Д1 – Н2, Д1 – Н3 Ретроспективний (опора на вже сказане)</p> <p style="text-align: center;">↙ Д1... = Д6</p> <p>Перспективний (вказується, про що йтиме мова далі)</p> <p style="text-align: center;">↘ Д1... – Д6</p>	<p>б) слова з просторовим значенням (<u>внизу</u>, <u>вгорі</u>, <u>з одного боку</u>, <u>з другого боку</u>, <u>посередині</u>, <u>праворуч</u>, <u>ліворуч</u> та ін.); в) вставні слова (типу <u>поперше</u>, <u>по-друге</u> і т. п.; <u>таким чином</u>, <u>отже</u>, <u>як відомо</u>, <u>навпаки</u>, <u>як уже говорилося раніше</u> та ін.)</p> <p>4. Сполучники, частки, що виражають логічні відношення між висловлюваними думками: послідовність, причинність, наслідковість, протиставлення, виділення одного із явищ (як-от: <u>і</u>, <u>та</u>, <u>тому що</u>, <u>так що</u>, <u>але</u>, <u>лише</u> тощо).</p> <p>5. Граматичний зв'язок між даним і новим.</p>	<p><i>ленькому дерев'яному будиночку, з такою ж невеликою верандою. Взимку тут ніхто ніколи не мешкав, бо той будиночок не опалювався. Зате влітку кращого житла й не знайти. Прямо у вікна заглядали пахучі лиси, шуміли каштани, а під осінь багряно спалахували клени (І Цюпа).</i></p> <p>4) <i>Бував я в різних місцях України. Хоч, звісно, змальовував свою Полтавщину. Кожен твір має бути прив'язаний до конкретного місця, так би мовити, заземлений. Село Обухівку я знаю. Хоча не можна твердити, що це та сама, що на Пслі. А назва мені притала до серця, і я її залишив. Решту географічних назв поміняв або придумав. Адже твір не документальний, а художній. Ось так і народився "Бур'ян" (А.Головко).</i></p> <p>5) <i>Одного разу стрибнув я з-під поріюк прямо в тютюн. Тютюн був високий і густий-прегустий. Він саме цвів великими золотистими гронами... (О. Довженко).</i></p>
---	--	--	---	---

Таблиця №79

СПОСОБИ І ЗАСОБИ ПОЄДНАННЯ РЕЧЕНЬ У ТЕКСТІ

Види способів	Сутність способу	Використані засоби зв'язку речень у текстах	Приклади	Схематичне відображення зв'язків речень у тексті
Ланцюговий (послідовний)	Речення послідовно зв'язуються одне з одним; ланцюговий зв'язок подібний до зв'язку послідовної підрядності у складно-підрядному реченні.	1)повторення тих самих слів; 2)вживання контекстуальних синонімів (серед долини – там); 3)використання слів з просторовим значенням (долиною, між вербами, подекуди та ін.).	<i>Широкою долиною між двома рядками розложистих гір тече по Васильківщині невеличка річка Раставиця. Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село Вербівка. Між вербами дуже виразно і ясно блищить проти сонця висока біла церква з трьома банями, а коло неї невеличка дзвіниця неначе заплуталась в зеленому гіллі старих зруч. Подєкуди з-поміж верб та садків виринають білі хати та чорніють покрівлі високих клунь (І.Нечуй-Левицький).</i>	Д1 – Н1 Д2 – Н2 Д3 – Н3 Д4 – Н4
Паралельний	Речення зіставляються чи протиставляються; вони рівноправні, часто однотипні за будовою; при паралельному зв'язку розвиток думки йде через зіставлення ознак, що приписуються спільному предмету висловлювання.	1) слова з просторовим значенням: у школі, в синіх очах, у свиті бобриковій, з голови, на голові; 2) контекстуальні синоніми: Андрій Маркович – він, старший учитель, кремезний паруб'яга; 3) співвідношення форм присудків.	<i>Андрій Маркович, старший учитель у школі, – рудий кремезний паруб'яга. Обличчя – червоне, в ластовинні; у синіх очах, як скелі з-під води, виблискує криця. Ходить у свиті бобриковій, а штани носить на випуск. На голові – кашкет із оксамитовим околишем, арматурка, кокарда. Здіймає він з голови того кашкета обережно, як архірей митру, і раз у раз здуває порох (С. Васильченко).</i>	Д1 – Н1 Д1 – Н2 (Д1) – Н3 (Д1) – Н4 Д1 – Н5

XVI. Українська пунктуація. Типи розділових знаків.

Таблиця №80

ТИПИ РОЗДІЛОВИХ ЗНАКІВ ЗА ФУНКЦІЮ

Типи розділових знаків	Види розділових знаків	Функція використання розділових знаків	Приклад и
1. Відділювальні	Крапка, знак оклику, знак питання, три крапки.	1. Виділення речень у тексті. 2. Оформлення окремого речення як закінченого, так і незакінченого.	<i>Чи є щось гарніше за великодній світанок! З діда-прадіда цілюща незрадлива сила вступу в кожного, хто зустрів його (Я.Гоян). Ой у полі криниченька, в ній холодна водиченька... (Н. тв.)</i>
2. Розділювальні	Кома, крапка з комою, двокрапка, тире.	1. Позначення межі між сурядним рядом слів. 2. Позначення межі між предикативними частинами складного речення.	<i>Русь-Україна відома світові своїми щедротами: хлібом-сіллю і пісню, козацькою звитягою і милосердям (Газ). Приїхали до лісу – зішло сонце (Г. Тютюнник).</i>

3. Виділювальні	Кома, дві коми, тире, два тире, дужки, двокрапка, двокрапка і тире, кома і тире, знак оклику, лапки.	<p>1. Виділення ускладнювальних компонентів простого ускладненого речення (звертань, вставних і вставлених компонентів, напівпредикативних та уточнювальних зворотів).</p> <p>2. Виділення сурядних рядів словоформ з узагальнюючими компонентами.</p> <p>3. Виділення слів автора і власне прямої мови.</p>	<p><i>Перестаньте, вітри! Не шуміть, ялини!</i> (П.Грабовський).</p> <p><i>В щирім серці, в чесних грудях – вірю, знаю, квіти є</i> (В. Симоненко).</p> <p><i>Темрява всюди: і на вулицях, і в провулках, і на широких міських площах</i> (М. Кирилюк).</p> <p><i>Питає дика рожка: “Чи я хороша?”</i> (Леся Українка).</p> <p><i>“А що, дітки, – питає бабуся. – Чого прийшли, мої соколята?”</i> (Розм.).</p>
-----------------	--	--	---

